

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS LIELĀS PALĀTAS NOLĒMUMI 2017.GADA PIRMAJĀ PUSGADĀ

Saturs

1.	<i>Hutchinson pret Apvienoto Karalisti</i> (iespēja atbrīvot no mūža ieslodzījuma)	2
2.	<i>Paradiso un Campanelli pret Itāliju</i> (surogātgrūtniecība un bērna izņemšana no ģimenes)	3
3.	<i>Khamtokhu un Aksenčik pret Krieviju</i> (atšķirības mūža ieslodzījuma piemērošanā vecuma un dzimuma dēļ)	6
4.	<i>De Tommaso pret Itāliju</i> (tiesības uz pārvietošanās brīvību)	8
5.	<i>Nagmetov pret Krieviju</i> (iespēja saņemt finansiālu kompensāciju par ECK pārkāpumu)	10
6.	<i>Simeonovi pret Bulgāriju</i> (tiesības saņemt advokāta palīdzību)	12
7.	<i>Harkins pret Apvienoto Karalisti</i> (atkārtota sūdzība ECT par to pašu jautājumu)	15
8.	<i>Satakunnan Markkinapörssi Oy un Satamedia Oy pret Somiju</i> (personas datu apstrāde un vārda brīvība)	17
9.	<i>Medžlis Islamske zajednice Brčko un citi pret Bosniju un Hercegovinu</i> (NVO izteiksmes brīvība)	19

1. *Hutchinson pret Apvienoto Karalisti*

Iesniegums Nr.57592/08, ECT Lielās palātas 2017.gada 17.janvāra spriedums.

Lietas būtība

Sūdzības iesniedzējs ir persona, kurai 1984.gadā par slepkavību, izvarošanu un zādzību tika piespriests mūža ieslodzījumu ar rekomendēto minimālo ieslodzījuma periodu uz 18 gadiem. 1994.gadā iekšlietu ministrs informēja sūdzības iesniedzēju, ka viņam tiek piemērots mūža ieslodzījums bez laika ierobežojuma. Pēc sūdzības iesniedzēja vēršanās tiesā ar lūgumu pārskatīt sodu, 2008.gada maijā kompetentā tiesa, ņemot vērā nozieguma smagumu, atstāja sodu negrozītu. 2008.gada oktobrī arī apelācijas instance noraidīja apelācijas sūdzību.

Sūdzības iesniedzējs uzskatīja, ka viņam piespriests mūža ieslodzījums ir uzskatāms par cietsirdīgu un pazemojošu apiešanos ECK 3.panta (spīdzināšanas aizliegums) izpratnē, jo viņam neesot nekādu cerību tik atbrīvotam no ieslodzījuma.

2015.gada 3.februārī ECT palāta pasludināja spriedumu, balsojumā ar 6 balsīm *par* un 1 balsi *pret* secinot, ka ECK 3.pants nav pārkāpts. 2015.gada 1.jūnijā ECT Lielās palātas 5 tiesnešu kolēģija apmierināja iesniedzēja lūgumu nodot lietu atkārtotai izskatīšanai ECT Lielajā palātā.

Pieņemamības stadija

Sūdzības pieņemamība izskatīšanai pēc būtības netika apstrīdēta.

Izskatīšana pēc būtības

Iesākumā ECT atgādināja savus secinājumus lietā *Vinter un citi pret Apvienoto Karalisti*¹, proti, ka Anglijā un Velsā pastāvošais regulējums un prakse par uz mūžu ieslodzīto iespējamo atbrīvošanu bija neskaidrs un ļoti strikts. Lai gan 1997.gada Sodlu likums paredz, ka iekšlietu ministrs var jebkurā laikā atbrīvot mūža ieslodzīto, ja šāds izņēmums nepieciešams humānu apsvērumu dēļ, tomēr pakārtotā tiesību aktā šie izņēmumi interpretēti ļoti šauri, attiecinot tos tikai uz neārstējami slimām personām, kuras ir tuvu nāvei. ECT ieskatā šādi ierobežojumi nesniedz ieslodzītajam “saprātīgas izredzes” tik jebkad atbrīvotam, kas savukārt neatbilst ECT judikatūrai ECK 3.panta interpretācijā.

Taču ECT uzsvēra, ka pēc tās sprieduma *Vinter* lietā Anglijas un Velsas Apelācijas tiesa 2014.gada februārī *McLoughlin* lietā lēma, ka pakārtotais tiesību akts nevar ierobežot iekšlietu ministra tiesības izvērtēt visus apstākļus, kas varētu norādīt uz nepieciešamību atbrīvot personu no ieslodzījuma “līdzciecības dēļ” (*compassionate grounds*), turklāt šis jēdziens jāinterpretē atbilstoši ECK 3.pantam. ECT norādīja, ka *McLoughlin* lietā Anglijas un Velsas Apelācijas tiesa tādējādi ir tieši atbildējusi uz *Vinter* lietā pausto kritiku, kas nozīmē, ka izskatāmajā lietā ECT ir jālemj, vai šobrīd izvērtējuma par iespēju atbrīvot no ieslodzījuma uz mūžu notiesātu personu tvērumu, nosacījumi un laika ietvars atbilst ECK 3.pantam.

Pievēršoties izvērtējuma raksturam, proti, ka to īsteno nevis tiesu varas, bet gan izpildvaras pārstāvis, ECT atzina, ka tas pats par sevi nav pretrunā ECK 3.pantam, īpaši ņemot vērā, ka atbilstoši nacionālo tiesu secinājumiem *McLoughlin* lietā iekšlietu ministram ir jāņem vērā ECT prakse, turklāt viņa lēmumi var tikt apstrīdēti tiesā. Attiecībā uz izvērtējuma tvērumu ECT uzsvēra nacionālo tiesu *McLoughlin* lietā sniegto tiešo norādi, ka 1997.gada likumā paredzētie izņēmumi nevar tikt attiecināti tikai uz personām, kuras ir tuvu nāvei, kas ECT ieskatā nozīmēja, ka lēmuma pieņemējam ir pietiekami plaša un tādēļ ECK 3.pantam atbilstoša rīcības brīvība vērtēt un ņemt vērā nozīmīgu progresu ieslodzītā rehabilitācijā, kā arī izvērtēt, vai turpmākam ieslodzījumam ir leģitīmi penaloģiski pamati (*legitimate penological grounds*). Saistībā ar nosacījumiem pirmstermiņa atbrīvošanai ECT atgādināja, ka viens no svarīgākajiem jautājumiem ir tas, vai uz mūžu notiesātās personas var uzzināt un saprast, kas tām ir jā dara, lai tiktu izvērtēta iespēja tās atbrīvot, un kādos gadījumos šāda atbrīvošana ir iespējama. Šajā ziņā ECT ieskatā ir svarīgi, ka

¹ *Vinter un citi pret Apvienoto Karalisti*, iesniegumi Nr.66069/09, 130/10 un 3869/10, ECT Lielās palātas 2013.gada 9.jūlija spriedums.

iekšlietu ministram saskaņā ar secinājumiem *McLoughlin* lietā izvērtējumā ir jāņem vērā atbilstošā ECT judikatūra, un savā lēmumā jāsniedz pienācīga argumentācija. Visbeidzot, arī laika ietvars izvērtējumam par iespējamu atbrīvošanu ECT ieskatā ir saprātīgs, jo ar lūgumu par pirmstermiņa atbrīvošanu uz mūžu notiesātais var vērsties jebkurā brīdī.

Visu šo apsvērumu gaismā ECT balsojumā ar 14 balsīm *par* un 3 balsīm *pret* atzina, ka ECK 3.pants nav pārkāpts, jo Anglijas un Velsas Apelācijas tiesas spriedums *McLoughlin* lietā ir ieviesis skaidrību nacionālā regulējuma par uz mūžo notiesāto atbrīvošanu no ieslodzījuma iztulkošanā un piemērošanā.

Spriedumam ir pievienoti 2 tiesnešu nepiekrītošie viedokļi un 1 tiesneša atsevišķais viedoklis.

Komentārs

Lietas *Hutchinson pret Apvienoto Karalisti* fakti ir ļoti līdzīgi *Vinter* lietas faktiem, tādējādi atšķirīgie ECT secinājumi šajā lietā ir tiešā cēloniskā sakarībā ar nacionālo tiesu prakses evolūciju, kas ECT nolēmumu ietekmē nacionālo normatīvo regulējumu nepārprotami sasaistīja ar atbilstošo ECT judikatūru.

2. *Paradiso un Campanelli pret Itāliju*

Iesniegums Nr.25358/12, ECT Lielās palātas 2017.gada 24.janvāra spriedums.

Lietas būtība

Sūdzības iesniedzēji ir laulātie, kuri 2006.gadā ar tiesas lēmumu tika atzīti par piemērotiem bērna adopcijai no ārvalstīm; viņi tika iekļauti gaidīšanas sarakstā ar nosacījumu, ka viņiem ir jāatbilst Itālijas likumā noteiktajam vecuma ierobežojumam. Pēc nesekmīgas *in vitro* apaugļošanas iesniedzēji noslēdza līgumu ar Krievijas kompāniju par surogātgrūtniecību. Pirmā iesniedzēja devās uz Krieviju, līdz ņemot sasaldētu vīra spermas materiālu, specializētā Maskavas klīnikā tika veikta *in vitro* apaugļošana, un 2010.gada jūnijā embrijs tika ievietots surogātmātes dzemdē. 2011.gada februārī pasaulē nāca bērns, viņam tika izsniegta Krievijas dzimšanas apliecība, kurā nebija nekādu norāžu par surogātgrūtniecību, bet kurā iesniedzēji bija reģistrēti kā bērna vecāki. Dzimšanas apliecība tika apliecināta atbilstoši 1961.gada Hāgas konvencijai par legalizācijas prasību atcelšanu publiskiem dokumentiem, un bērnam noformēti izceļošanas dokumenti uz Itāliju. Uzreiz pēc atgriešanās Itālijā 2011.gada maijā tika saņemts pieprasījums no Krievijas anulēt izsniegto dzimšanas apliecību, jo tā satur nepatiesu informāciju. Pret iesniedzējiem tika ierosināts kriminālprocess, bērns tika atzīts par atradeni un tika uzsākts process bērna nodošanai adopcijai Itālijā. Procesa ietvaros otrajam iesniedzējam tika veikts DNS tests, kas norādīja, ka viņam nav ģenētiskas saiknes ar bērnu. 2011.gada oktobrī Itālijas tiesa nolēma izņemt bērnu no ģimenes, ņemot vērā, ka neviens no iesniedzējiem nebija bērna bioloģiskais vecāks un, ievēdot bērnu Itālijā, iesniedzēji bija pārkāpuši Itālijas likumos noteikto ārvalstu adopcijas kārtību. Itālijas tiesas lēma, ka Krievijā izdotā dzimšanas apliecība nav reģistrējama, jo atbilstoši Krievijas likumiem dzimšanas apliecība var tikt izdota tad, ja viens no bērna vecākiem ir bioloģiskais vecāks, tādēļ esošā apliecība uzskatāma par nepatiesu un ir jāizsniedz jauna dzimšanas apliecība, dodot bērnam jaunu vārdu un norādot, ka bērns ir dzimis Maskavā un ka viņa vecāki nav zināmi. 2013.gadā bērns tika nodots adopcijai citai ģimenei, un iesniedzējiem tika liegts piedalīties adopcijas procesā.

Iesniedzēji apgalvoja, ka Itālijas iestāžu lēmums izņemt bērnu no ģimenes un nodot adopcijai citai ģimenei ir nesamērīga iejaukšanās viņu tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, ko garantē ECK 8.pants.

2015.gada 27.janvārī ECT palāta pasludināja spriedumu, kurā ar 5 balsīm *par* un 2 balsīm *pret* konstatēja ECK 8.panta pārkāpumu attiecībā uz iesniedzēju ģimenes dzīvi un otrā iesniedzēja privāto dzīvi. 2015.gada 1.jūnijā ECT Lielās palātas 5 tiesnešu kolēģija apmierināja Itālijas valdības lūgumu nodot lietu atkārtotai izskatīšanai ECT Lielajā palātā.

Pieņemamības stadija

ECT visupirms atgādināja, ka ECT Lielajā palātā tiek izskatīta tā sūdzības daļa, kuru par pieņemamu ir atzinusi ECT palāta, tādēļ tā neuzskatīja par nepieciešamu izvērtēt Itālijas valdības argumentu, ka iesniedzēji nav izmantojuši visas pārsūdzības iespējas nacionālā līmenī saistībā ar Itālijas valsts iestāžu atteikumu reģistrēt Krievijā izdoto dzimšanas apliecību, jo šo sūdzības daļu ECT palāta jau bija atzinusi par nepieņemamu izskatīšanai pēc būtības. Tāpat ECT nevērtēja iesniedzēju argumentus, ka viņi ir tiesīgi iesniegt sūdzību arī bērna vārdā, jo šo sūdzības daļu ECT palāta bija noraidījusi kā nepieņemamu *ratione personae*. Visbeidzot, ECT neuzskatīja par nepieciešamu atkārtoti izvērtēt Itālijas valdības ECT palātas līmenī izvirzītos pieņemamības argumentus.

Izskatīšana pēc būtības

ECT iesākumā atzina, ka šī lieta būtiski atšķiras no iepriekš skatītām lietām, jo šajā lietā iesniedzēji rīkojās neatbilstoši Itālijā pastāvošajam regulējumam adopcijas jomā, un atveda no ārvalsts bērnu, kuram nebija nekādas bioloģiskas saiknes ar iesniedzējiem un kurš piedzima Itālijā neatļautas surogātgrūtniecības rezultātā. Tādēļ ECT uzskatīja, ka šajā lietā tai ir jāvērtē Itālijas iestāžu lēmums izņemt bērnu no ģimenes, un lietas īpašo faktu gaismā jālemj, vai ECK 8.pants ir piemērojams, un, apstiprinošas atbildes gadījumā, vai bērna izņemšana no ģimenes bija iejaukšanās iesniedzēju tiesībās uz privātās vai ģimenes dzīves neaizskaramību, un vai šī iejaukšanās atbilda ECK 8.panta prasībām.

Pievēršoties jautājumam par to, vai lietā ir piemērojams ECK 8.pants, ECT atgādināja tās judikatūrā labi iedibināto principu, ka ģimenes dzīve pēc būtības ir fakts, kas atkarīgs no ciešu personisku saišu esamības, un ka šis jēdziens aptver arī *de facto* ģimenes dzīvi. Izmantojot šo principu, ECT vērtēja gan to, cik ciešas bija saites starp iesniedzējiem un bērnu, gan to, cik ilgu laiku bērns bija pavadījis kopā ar iesniedzējiem, gan to, cik nozīmīga loma iesniedzējiem kā vecākiem ir bijusi bērna dzīvē. ECT nenoliedza, ka iesniedzēji bija ilgstoši plānojuši ģimenes paplašināšanu un nodibinājuši ciešu emocionālo saikni ar bērnu, tomēr pārsvaru guva pretargumenti par tiesisko nenoteiktību, ko iesniedzēji paši bija radījuši un kas bija iemesls bērna izņemšanai no iesniedzēju ģimenes, īsais laika posms – no 2011.gada februāra līdz oktobrim – ko bērns bija pavadījis kopā ar iesniedzējiem, kā arī bioloģiskās saiknes neesamība, un ECT lēma, ka izskatāmajā lietā ģimenes dzīve nebija pastāvējusi.

Savukārt jautājumā par to, vai apstrīdētā Itālijas iestāžu rīcība aizskāra iesniedzēju privāto dzīvi, ECT atgādināja, ka jēdziens “privātā dzīve” ir plašāks, nekā “ģimenes dzīve”, un uzskatīja, ka ir jārespektē iesniedzēju vēlme kļūt par vecākiem un tas, ka lielu daļu savas dzīves viņi bija veltījuši, lai īstenotu vēlmi kļūt par vecākiem. Tāpat ECT ņēma vērā, ka nacionālā procesa ietvaros tika pārbaudīta otrā iesniedzēja bioloģiskā radniecība ar bērnu, un šai pārbaudei nenoliedzami bija ietekme uz otrā iesniedzēja identitāti un attiecībām ar pirmo iesniedzēju. Visi šie apsvērumi ECT ļāva secināt, ka izskatāmajā lietā ir piemērojams ECK 8.pants privātās dzīves aspektā.

Turpinājumā ECT atzina, ka bērna izņemšana no ģimenes nenoliedzami ir uzskatāma par iejaukšanos privātajā dzīvē, tādēļ nepieciešams pārbaudīt tās atbilstību ECK 8.panta 2.punkta prasībām, proti, vai tai bija likumisks pamats, vai tai bija leģitīms mērķis, un vai tā bija samērīga ar šo mērķi. Attiecībā uz pirmo prasību, proti, likumisko pamatu, ECT secināja, ka Itālijas tiesas bija pamatoti piemērojušas Itālijas normatīvo regulējumu, jo ārvalstī dzimušā bērna bioloģiskā izcelsme nebija zināma. ECT ieskatā tas, ka Krievijā izdotā dzimšanas apliecība bija apliecināta atbilstoši 1961.gada Hāgas konvencijai, šīs pašas konvencijas izpratnē nekādi negarantēja apliecībā iekļautās informācijas patiesumu. Tādējādi Itālijas tiesu lēmums piemērot Itālijas Adopcijas likuma normas par bērnu, kurš uzskatāms par pamestu (*in a state of abandonment*) bija saprātīgi paredzams. ECT arī piekrita Itālijas valdības argumentam, ka arī otrā prasība ir ievērota, jo iejaukšanās leģitīmais mērķis bija nepieļaut nekārtības un aizsargāt citu personu tiesības, jo surogātgrūtniecība Itālijā nav atļauta, un tādējādi Itālijas varas iestādes vēlējās vēlreiz apliecināts valsts ekskluzīvo kompetenci

lemt par vecāku-bērnu attiecību atzīšanu, turklāt tikai bioloģiskas radniecības vai likumīgas adopcijas gadījumā.

Savukārt attiecībā uz iejaukšanās samērīgumu ECT visupirms uzsvēra, ka tās uzdevums ir nevis abstrakti vērtēt nacionālo normatīvo regulējumu vai praksi, bet gan analizēt konkrētās lietas faktus, vienlaikus neaizmirstot par vispārīgo kontekstu; tāpat tās uzdevums nav iestāties Itālijas kompetento iestāžu vietā, izlemjot par vispiemērotāku veidu, kā izšķirt visnotaļ sensitīvo un komplicēto jautājumu par attiecībām starp iespējamajiem vecākiem un bērnu, kurš dzimis ārvalstī surogātgrūtniecības rezultātā, kura valstī-atbildētājā ir aizliegta. Tāpat ECT atzina, ka valstīm ir atvēlēta plaša rīcības brīvība, izlemjot morāli un ētiski delikātus jautājumus, kuros turklāt nav konstatējama vienota pieeja Eiropas līmenī. Pievērošoties izskatāmās lietas faktiem, ECT norādīja, ka Itālijas tiesu lēmums izņemt bērnu no iesniedzēju ģimenes balstījās uz diviem galvenajiem apsvērumiem, proti, ka starp iesniedzējiem un bērnu nepastāvēja ģenētiska saikne un ka bērns iesniedzēju ģimenē bija nonācis iesniedzēju prettiesiskās rīcības rezultātā. ECT ieskatā Itālijas varas iestādēm tādējādi bija jāizdara sarežģīta izvēle – vai nu atļaut iesniedzējiem palikt kopā ar bērnu, tādējādi pēc būtības legalizējot iesniedzēju radīto prettiesisko situāciju, vai arī rīkoties, lai atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam adopcijas regulējumam nodrošinātu bērnam aprūpi ģimenē. ECT atzina, ka Itālijas tiesas bija izvērsti pamatojušas nepieciešamību izņemt bērnu no iesniedzēju ģimenes, argumentēti nepiekrītot psihologu sniegtajam atzinumam par iespējamu traumu bērnam izņemšanas gadījumā. Turklāt ECT uzsvēra, ka tā šo lietu izskata nevis ģimenes dzīves, bet gan privātās dzīves kontekstā, tādēļ ģimenes vienotības saglabāšana nav nozīmīgs arguments. Visbeidzot, ECT norādīja, ka nacionālās tiesvedības laikā iesniedzēji jau bija pārsnieguši maksimālo pieļaujamo adoptētāju vecumu. Ņemot vērā valstīm atvēlēto plašo rīcības brīvību adopcijas jomā, ECT kopumā atzina, ka Itālijas tiesas ir taisnīgi līdzsvarājušas sabiedrības intereses un iesniedzēju vēlmes, un tādēļ balsojumā ar 11 balsīm *par* un 6 balsīm *pret* atzina, ka ECK 8.pants nav pārkāpts.

Spridumam ir pievienots 6 tiesnešu piekrītošais un 5 tiesnešu nepiekrītošais viedoklis.

Komentārs

Visupirms jāuzsver, ka lietā *Paradiso un Campanelli pret Itāliju* ECT sūdzību izskatīja tikai saistībā ar Itālijas iestāžu rīcību, izņemot bērnu no ģimenes, un nekādi nevērtēja jautājumu par surogātgrūtniecības atbilstību vai neatbilstību ECK.

Spridums lietā *Paradiso un Campanelli pret Itāliju* ir viens no retajiem ECT nolēmumiem, kurā tā ierobežo jēdziena “ģimenes dzīve” tvērumu, kas līdzšinējā judikatūrā tika interpretēts arvien plašāk, arvien mazāku nozīmi piešķirot formāli juridiskām vai bioloģiskām saiknēm starp personām, tā vietā par primāro izvirzot *de facto* ciešas saiknes pastāvēšanu. Taču šajā lietā ECT secināja, ka dažādu iemeslu dēļ – īsais laiks, ko iesniedzēji pavadīja kopā ar bērnu, pašu iesniedzēju prettiesiskā rīcība – ģimenes dzīve ECK 8.panta izpratnē nepastāvēja. ECT gan uzsver, ka tā neuzskata ne par vajadzīgu, ne iespējamu definēt minimālo termiņu, kas nepieciešams ģimenes saišu radīšanai, jo citā lietā tā bija atzinusi ģimenes dzīves esamību arī pēc īsāka laika posma, tiesa, ņemot vērā arī bioloģisko radniecību. Daži komentētāji ir pauduši viedokli, ka lietā *Paradiso un Campanelli pret Itāliju* ECT pārāk lielu lomu ir piešķīrusi tam, ka iesniedzēju uzvedība no Itālijas likumu viedokļa bija prettiesiska, un ka tādējādi ECT esot šķirojuši ģimenes “likumīgajās” un “nelikumīgajās”², kas savukārt nonāk pretrunā ar ECT vēl 1979.gada spriedumā lietā *Marckx pret Beļģiju* pausto nostāju, ka ECK 8.pants tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību garantē “ikvienam” neatkarīgi no tā, vai ģimene ir “likumīga” (*legitimate*) vai nē (*illegitimate*)³.

² Ignovska, E. “Paradiso and Campanelli v. Italy: Lost in Recognition. Filiation of an Adopted Embryo born by Surrogate Woman in a Foreign Country”. Pieejams šeit: <https://strasbourgothers.com/2017/04/04/paradiso-and-campanelli-v-italy-lost-in-recognition-filiation-of-an-adopted-embryo-born-by-surrogate-woman-in-a-foreign-country/>.

³ *Marckx pret Beļģiju*, iesniegums Nr.6833/74, 1979. gada 13.jūnija spriedums, 31.rindkopa.

3. *Khamtokhu un Aksenčik pret Krieviju*

Iesniegumi Nr.60367/08 un 961/11, ECT Lielās palātas 2017.gada 24.janvāra spriedums.

Lietas būtība

Abi sūdzības iesniedzēji ir pilngadīgi Krievijas pilsoņi, kuriem par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem ir piespriests mūža ieslodzījums. Atsaucoties uz ECK 14.pantu (diskriminācijas aizliegums) sasaistē ar 5.pantu (tiesības uz brīvību), iesniedzēji sūdzējās par mūža ieslodzījuma piemērošanas kārtību Krievijas Federācijā, uzskatot, ka mūža ieslodzījuma kā soda piespriešana ir diskriminējoša pēc vecuma un dzimuma pazīmēm, jo mūža ieslodzījumu nedrīkst piemērot sievietēm, nepilngadīgajiem, kā arī personām, kuras ir vecākas par 65 gadiem.

2015.gada 1.decembrī ECT palāta nodeva jurisdikciju lietā ECT Lielajai palātai.

Pieņemamības stadija

Sūdzības pieņemamība izskatīšanai pēc būtības netika apstrīdēta.

Izskatīšana pēc būtības

Pievēršoties sūdzības būtībai, ECT visupirms vērtēja, vai tā ietilpst ECK 14.panta kopsakarā ar ECK 5.pantu tvērumā. ECT atgādināja, ka ECK 14.pants papildina citus ECK un tās Protokolu pantus, proti, tajā nostiprinātais diskriminācijas aizliegums ir attiecināms uz ECK un tās Protokolos minēto tiesību un brīvību īstenošanu. Taču ECK 14.panta piemērošana nav atkarīga no šo tiesību vai brīvību pārkāpuma. Citiem vārdiem sakot, valsts rīcība var būt atbilstoša ECK vai tās Protokola pantam, kas garantē konkrēto tiesību vai brīvību, bet tajā pašā laikā pārkāpt šī panta prasības, ja tas tiek piemērots kopsakarā ar ECK 14.pantu. Tādējādi, lai ECK 14.pants būtu piemērojams, pietiek ar to, ka lietas fakti ietilpst kāda ECK vai tās Protokolu panta tvērumā. Saistībā ar izskatāmo lietu ECT norādīja, ka iesniedzēji sūdzas nevis par soda smagumu vai par tiesību uz brīvību pārkāpumu, bet gan par atšķirīgu attieksmi soda noteikšanā. Šajā sakarā ECT atgādināja, ka ECK 5.pants neaizliedz valstīm piemērot mūža ieslodzījumu kā vienu no soda veidiem⁴, taču soda izpilde vai soda veida grozīšana var ietekmēt šajā pantā garantētās tiesības uz brīvību. Tādēļ ECT ieskatā jautājums par to, ka nacionālais regulējums nepieļauj mūža ieslodzījuma piemērošanu atsevišķām notiesāto kategorijām, ietilpst ECK 5.panta 1.punkta tvērumā, piemērojot šo normu kopsakarā ar ECK 14.pantu. Tāpat ECT atzina, ka izskatāmajā lietā neapšaubāmi ir saskatāma atšķirīga attieksme, kas balstīta uz dzimuma un vecuma pazīmēm, tādēļ turpinājumā tā vērtēja, vai šāda atšķirīga attieksme atbilst ECK 14.panta prasībām.

Iesākumā ECT atgādināja, ka ECK 14.panta izpratnē tiek vērtēta attieksme, kas ir atšķirīga pret personām analogās vai salīdzināmās situācijās, un šāda attieksme ir diskriminējoša, ja tā nav objektīvi un saprātīgi pamatota, proti, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja tā nav samērīga ar leģitīmo mērķi. ECT arī atgādināja, ka valstīm ir zināma rīcības brīvība, vērtējot, vai un ciktāl atšķirības starp kopumā līdzīgām situācijām attaisno atšķirīgu attieksmi. Atbildot uz jautājumu par to, vai izskatāmajā lietā atšķirīga attieksme ir pret personām salīdzināmās situācijās, ECT norādīja, ka iesniedzējiem, kuri tika atzīti par vainīgiem sevišķi smagu noziegumu izdarīšanā, tika piespriests mūža ieslodzījums, taču sievietēm, nepilngadīgajiem vai personām, kas vecākas par 65 gadiem, par tādu pašu vai salīdzināmu noziegumu izdarīšanu mūža ieslodzījums netiktu piemērots, jo spēkā esošais normatīvais regulējums to nepārprotami aizliedz. ECT ieskatā tas nozīmēja, ka iesniedzēji bija salīdzināmā situācijā ar personām, kuras notiesātas par sevišķi smagu noziegumu izdarīšanu, tādēļ ir jāvērtē, vai atšķirīgā attieksme ir diskriminējoša.

ECT tiesnešu vairākums piekrita Krievijas izvirzītajam argumentam, ka atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir taisnīguma un humānisma principu veicināšana un ka šī mērķa sasniegšanai sodu politikā ir jāņem vērā dažādo likumpārkāpēju grupu atšķirīgais vecums un “fizioloģiskās īpašības”. Savukārt attiecībā uz mūža ieslodzījuma piemērošanu Krievijā ECT atzīmēja, ka šis soda

⁴ *Vinter un citi pret Apvienoto Karalisti* (iesniegumi Nr.66069/09, 130/10 un 3896/10), ECT Lielās palātas 2013.gada 9.jūlija spriedums, 104.-106.rindkopa.

veids tiek piemērots tikai par pašiem smagākajiem noziegumiem, tā piemērošana katrā konkrētajā lietā ir atstāta tiesas ieskatā, un mūža ieslodzījums nav obligāta sankcija, turklāt pēc 25 gadiem notiesātajiem ir tiesības pretendēt uz pirmstermiņa atbrīvošanu, ja vien pēdējo 3 gadu laikā viņi nav pieļāvuši režīma pārkāpumus. Attiecinot šos apsvērumus uz izskatāmo lietu, ECT konstatēja, ka iesniedzējiem mūža ieslodzījums tika piespriests par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, ka kriminālprocess pret abiem iesniedzējiem notika, ievērojot pušu vienlīdzības principu, un sods tika piespriests, pamatojoties uz individualizētu krimināltiesisko normu piemērošanu, ņemot vērā lietas specifiskos apstākļus. ECT vēlreiz atgādināja, ka valstīm tiek atvēlēta zināma rīcības brīvība, lemjot par sodu politiku, un ECT kompetencē nav lemt par to, kādi soda veidi būtu piemērojami par konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem, un to, vai konkrētajā gadījumā piemērotais sods ir atbilstošs.

Turpinājumā ECT vērtēja, vai ir iespējams konstatēt vienotu pieeju ECK dalībvalstīs mūža ieslodzījuma piemērošanā. ECT secināja, ka šāda vienprātība acīmredzami pastāv jautājumā par mūža ieslodzījuma nepiemērošanu nepilngadīgajiem un ka šīs pieejas mērķis ir veicināt nepilngadīgo likumpārkāpēju rehabilitāciju. Tāpat ECT konstatēja, ka valstīs, kurās tiek piemērots mūža ieslodzījums, pastāv vienota pieeja, ka pēc zināma laika posma, ko persona pavada ieslodzījumā (piemēram, 25 gadi), piespriestais mūža ieslodzījums tiek pārskatīts, lai lemtu par iespējamu pirmstermiņa atbrīvošanu. Taču citās jomās vienota pieeja Eiropā netika konstatēta. Vairākas valstis bija noteikušas īpašu notiesāšanas kārtību personām vecumā no 60 līdz 65 gadiem; citas valstis nepiemēroja mūža ieslodzījumu sievietēm, kuras noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā vai notiesāšanas brīdī bija grūtniecības stāvoklī, savukārt vēl citas valstis, tai skaitā Krievijas Federācija, šo izņēmumu attiecināja uz visām sievietēm-likumpārkāpējām.

Pievēršoties iesniedzēju sūdzībai, ECT atzina, ka augšminētās vienprātības gaismā nav pamata apšaubīt Krievijas izvēli nepiemērot mūža ieslodzījumu nepilngadīgajiem. Tāpat ECT uzskatīja, ka mūža ieslodzījuma nepiemērošana Krievijā personām, kuras ir vecākas par 65 gadiem, ir samērīga un objektīvi pamatota, ņemot vērā, ka šai notiesāto vecuma grupai iespēja tikt atbrīvotai pirms termiņa ir daudz svarīgāka. Visbeidzot, vērtējot mūža ieslodzījuma nepiemērošanu sievietēm, ECT atsaucās uz virkni Eiropas un starptautiskajiem instrumentiem (ANO Pilsonisko un politisko tiesību pakts, ANO Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu), kuros uzsvērtā nepieciešamība pasargāt ieslodzījumā esošas sievietes no vardarbības un seksuāla rakstura aizskārumiem. ECT arī atsaucās uz Krievijas Federācijas iesniegtajiem statistikas datiem, kas atklāja ievērojamu atšķirību starp ieslodzīto vīriešu un sieviešu skaitu, kā arī nelielo uz mūžu notiesāto personu skaitu, un kopumā piekrita Krievijas viedoklim, ka pastāv zināma sabiedrības interese nepiemērot mūža ieslodzījumu sievietēm. Ņemot vērā, ka šajā jautājumā ECT Eiropas valstu vidū nesaskatīja vienprātību, kā arī uzsverot nepieciešamību nodrošināt sociālo progresu soda izpildes jomā, ECT ieskatā Krievija, izvēloties nepiemērot mūža ieslodzījumu sievietēm, nebija pārkāpusi tai atvēlētās rīcības brīvības robežas.

Rezultātā balsojumā ar 16 balsīm *par* un 1 balsi *pret* ECT atzina, ka šajā lietā nav notikusi diskriminācija uz vecuma pamata, un balsojumā ar 10 balsīm *par* un 7 balsīm *pret* – ka nav notikusi diskriminācija uz dzimuma pamata.

Spriedumā ir pievienoti 4 tiesnešu piekristošie viedokļi, 5 tiesnešu daļēji nepiekrītošie viedokļi un 1 tiesneša nepiekrītošais viedoklis. Nepiekrītošajos viedokļos tiesneši atzīmē, ka ECT bija nonākusi dilemmas priekšā, jo Krievijas Federācija tiesvedības gaitā bija norādījusi, ka gadījumā, ja ECT šajā lietā konstatēs diskrimināciju uz dzimuma vai vecuma pamata, tad Krievijas Federācija nevis uzlabos diskriminēto grupu (notiesātie pilngadīgie vīrieši) situāciju, bet gan pasliktinās pārējo grupu stāvokli, proti, paredzēs mūža ieslodzījumu kā sodu arī sievietēm, nepilngadīgajiem un gados vecākiem notiesātajiem. Tādēļ mazākumā esošie tiesneši uzskatīja, ka spriedums šajā lietā bija uzskatāms par kompromisu.

Komentārs

ECT Lielās palātas spriedums lietā *Khamtokhu un Aksenchik pret Krieviju* apstiprināja, ka ECK neizliedz mūža ieslodzījumu kā sodu, kā arī to, ka valstīm, nosakot savu sodu politiku, ir atvēlēta diezgan plaša rīcības brīvība. Šajā lietā, līdzīgi kā citās lietās, kad tai ir jāvērtē valstī pieņemtā regulējuma atbilstība ECK normām, ECT lielu uzmanību pievērš Eiropas valstu prakses salīdzinošai analīzei, lai konstatētu, vai ir saskatāma vienveidīga pieeja, jo jautājumos, kuros šāda vienveidīga pieeja pastāv, valsts rīcības brīvība izvēlēties atšķirīgu pieeju ir daudz šaurāka. ECT nebija lielu grūtību izvērtēt, vai Krievijas sodu izpildes politika ir diskriminējoša pēc vecuma pazīmēm, jo šajā jomā Eiropas valstīs valda vienprātība. Daudz grūtāk ECT bija pieņemt lēmumu par to, vai šī politika ir diskriminējoša pēc dzimuma pazīmes. Šajā sakarā ir izskanējusi ECT sprieduma kritika⁵ par to, ka diskusijās, pieņemot spriedumu, nav izdevies izvairīties no paternālisma, un tādējādi sprieduma teksts satur uz dzimumu balstītus stereotipus, leģitimizē viedokli par sievieti kā upuru statusu, kā arī rada priekšstatu par sievietēm kā vienveidīgu mazāk aizsargātu indivīdu grupu. ECT viedoklis par valstīm atvēlētajās rīcības brīvības robežām, nosakot sodu politiku, Latvijai ir nozīmīgs, jo arī Latvijas sodu izpildes politika paredz atšķirīgu attieksmi, piemērojot soda izpildes režīmu atkarībā no notiesātās personas dzimuma.

4. De Tommaso pret Itāliju

Iesniegums Nr.43395/09, ECT Lielās palātas 2017.gada 23.februāra spriedums.

Lietas būtība

Itālijas likums Nr.1423/1956 paredz iespēju personai piemērot preventīvus drošības pasākumus, tajā skaitā nosakot ierobežojumus dažādām tiesībām, ja persona “rada draudus drošībai vai sabiedrības tikumībai”. Sūdzības iesniedzējs ir Itālijas pilsonis, kurš bija sodīts par narkotiku noziegumiem. Pamatojoties uz likumu Nr.1423/1956, 2007.gadā prokurors rekomendēja uz 2 gadiem piemērot sūdzības iesniedzējam īpašu policijas uzraudzību un noteikt obligātu dzīvesvietu. Prokurora ieskatā iepriekšējās sodāmības dēļ, kā arī tādēļ, ka viņš iepriekš ir pārkāpis īpašās uzraudzības prasības, iesniedzējs ir uzskatāms par sabiedrībai bīstamu personu. Savukārt iesniedzējs apgalvoja, ka šī rekomendācija ir nepamatota, jo kopš 2002.gada nekādas apsūdzības pret viņu nav izvirzītas, bet īpašās uzraudzības prasības ir pārkāpusi cita persona, kurai ir tāds pats vārds un uzvārds, taču cits dzimšanas datums. 2008.gadā tiesa piemēroja iesniedzējam īpašu policijas uzraudzību uz 2 gadiem, norādot, ka tās rīcībā esošie pierādījumi liecinot, ka lielāko daļu savu iztikas līdzekļu iesniedzējs iegūst noziedzīgā ceļā. Tiesa noteica iesniedzējam dažādus ierobežojumus, tajā skaitā nemainīt dzīvesvietu, nesazināties ar iepriekš sodītām personām, atrasties dzīvesvietā no 22.00 līdz 06.00, neapmeklēt bārus un naktsklubus, neizmantojot mobilo tālruni. Pēc 7 mēnešiem apelācijas instances tiesa šo nolēmumu atcēla *ex tunc* un atzina, ka preventīvo pasākumu piemērošanas brīdī apgalvojumam par iesniedzēja radītajiem draudiem sabiedrībai nebija pamatojuma, kas izrietētu to iesniedzēja sodāmām darbībām.

Sūdzības iesniedzējs apgalvoja, ka viņam piemērotie preventīvie pasākumi bija nepamatoti un nesamērīgi, un tādēļ pārkāpa ECK 5.pantā garantētās tiesības uz brīvību un drošību un 4.protokola 2.pantā garantētās tiesības brīvi pārvietoties valsts teritorijā un izvēlēties dzīvesvietu. Tāpat iesniedzējs uzskatīja, ka ir pārkāptas ECK 6.pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo ne pirmās instances tiesā, ne apelācijas instances tiesā lieta netika izskatīta atklātā tiesas sēdē. Iesniedzējs arī apgalvoja, ka ir pārkāptas viņa ECK 13.pantā garantētās tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. 2014.gada 25.novembrī ECT palāta nolēma nodot jurisdikciju ECT Lielajai palātai.

⁵ Heri, C. “Between a Rock and a Hard Place: The Court’s Difficult Choice in *Khamtokhu and Aksenchik v. Russia*”. Pieejams šeit: <https://strasbourgoobservers.com/2017/03/17/between-a-rock-and-a-hard-place-the-courts-difficult-choice-in-khamtokhu-and-aksenchik-v-russia/>

Pieņemamības stadija

ECT visupirms vērtēja, vai lietā ir piemērojams ECK 5.pants, proti, vai ir uzskatāms, ka iesniedzējam bija atņemta brīvība šī panta izpratnē. ECT konstatēja, ka iesniedzējam nebija jāpavada laiks ierobežotā teritorijā, viņš varēja turpināt veidot un uzturēt sociālos kontaktus, un atzina, ka iesniedzējam noteiktie ierobežojumi nevar tikt atzīti par brīvības atņemšanu ECK 5.panta kontekstā, bet gan par pārvietošanās brīvības ierobežojumiem 4.protokola 2.panta izpratnē, tādēļ sūdzība par iespējamu ECK 5.panta pārkāpumu neatbilst *ratione materiae* ECK prasībām un ir noraidāma.

Pievēršoties sūdzībai par ECK 6.panta iespējamiem pārkāpumiem ECT konstatēja, ka Itālijas valdība ir iesniegusi vienpusēju deklarāciju, kurā tā atzīst šīs ECK normas pārkāpumu un piedāvā atlīdzināt iesniedzējam radušos tiesāšanās izdevumus, un ka Itālija tādēļ lūdz svītrot šo sūdzības daļu no izskatāmo lietu saraksta. Šajā sakarā ECT atgādināja, ka tā var svītrot sūdzību no izskatāmo lietu saraksta tikai tad, ja tās turpmāka izskatīšana nav nepieciešama ECK un tās protokolos garantēto tiesību aizsardzībai, taču izskatāmajā lietā iesniegtā sūdzība ir par jautājumu, kas iepriekš ECT praksē nav vērtēts, proti, par nepieciešamību arī lietu par preventīviem drošības pasākumiem izskatīt atklātā tiesas sēdē, tādēļ ECT uzskatīja, ka šīs sūdzības izskatīšana ir jāturpina, un Itālijas valdības lūgums ir noraidāms. ECT arī atzina, ka šī sūdzība ietilpst ECK 6.panta tvērumā, jo iesniedzējam piemērotie ierobežojumi skar viņa civilās tiesības un pienākumus.

Izskatīšana pēc būtības

Vērtējot, vai ir pieļauts ECK 4.protokola 2.pantā garantēto tiesību uz pārvietošanās brīvību pārkāpums, ECT atgādināja, ka šo tiesību ierobežojumiem jābūt paredzētiem likumā, tiem jābūt vēršoties uz leģitīmu mērķi un tiem jābūt samērīgiem ar šo mērķi. Saistībā ar pirmo kritēriju ECT arī atgādināja, ka likumam, kurš pieļauj tiesību ierobežojumu, ir jābūt “kvalitatīvam”, proti, tam ir jābūt pieņemamam un pietiekami skaidri formulētam, lai persona varētu paredzēt tā piemērošanas sekas. ECT uzsvēra, ka likums ir uzskatāms par “paredzamu”, ja tas sniedz aizsardzību pret patvaļīgu tā piemērošanu. Pievēršoties izskatāmās lietas faktiem, ECT konstatēta, ka iesniedzēja tiesību uz pārvietošanās brīvību ierobežojuma likumiskais pamats bija likums Nr.1423/1956, kā arī konstatēja, ka puses neapšaubā šī likuma pieņemību. Tādēļ turpinājumā ECT pievērsās šī likuma paredzamības vērtēšanai saistībā ar preventīvo drošības pasākumu piemērošanu, ņemot vērā arī Itālijas Konstitucionālās tiesas praksē sniegto likuma interpretāciju. ECT norādīja, ka atbilstoši šai interpretācijai preventīvos pasākumus nevarēja piemērot tikai uz aizdomu pamata; tā vietā ir nepieciešami faktos balstīti pierādījumi par personas “noziedzīgajām tendencēm”. Taču ECT arī norādīja, ka neskatoties uz vairākkārtējiem Itālijas Konstitucionālās tiesas skaidrojumiem par to, kādi kritēriji jāņem vērā, nosakot preventīvos pasākumus, nacionālo tiesu prakse šādu pasākumu piemērošanā nebija vienveidīga, jo ne pats likums, ne Konstitucionālā tiesa tomēr nebija nepārprotami norādījuši, kas jāsaprot ar “faktos balstītiem pierādījumiem” un kā vērtējami personas radītie draudi sabiedrībai. ECT pievērsa uzmanību arī tam, ka izskatāmajā lietā nacionālās tiesas nebija paskaidrojušas, kas tieši iesniedzēja uzvedībā rada šādus draudus, un visu augšminēto apsvērumu gaismā atzina, ka lietas notikumu laikā likums Nr.1423/1956 atstāja pārāk lielu rīcības brīvību tā piemērotājiem, tādēļ tas nav uzskatāms par kvalitatīvu ECK izpratnē, un ECT vienbalsīgi atzina, ka ir pieļauts ECK 4.protokola 2.panta pārkāpums.

Izskatot pēc būtības sūdzību par ECK 6.panta iespējamiem pārkāpumiem, saistībā ar tiesībām uz lietas izskatīšanu tiesas sēdē ECT norādīja, ka šīs tiesības ir tiesību uz taisnīgu tiesu būtiska sastāvdaļa, taču tās nav absolūtas, un atkarībā no nacionālajā tiesā izskatāmās lietas rakstura tiesas sēde var arī nenotikt. Taču ECT uzskatīja, ka izskatāmajā lietā nacionālajām tiesām bija jāizlemj jautājums, kas bija cieši saistīts ar iesniedzēja personību, uzvedību un iespējamo bīstamību sabiedrībai, tādēļ ECT ieskatā tiesas sēde bija jārīko, un tās trūkums ir ECK 6.panta 1.punkta pārkāpums. Savukārt saistībā ar iesniedzēja sūdzību par to, ka pirmās instances tiesa patvaļīgi vērtēja pierādījumus un tādējādi nenodrošināja taisnīgu tiesu, ECT norādīja, ka tās uzdevums ir vērtēt procesu kopumā, nevis lemt par atsevišķu pierādījumu pieļaujamību. Ņemot vērā, ka

apelācijas instances tiesa bija lēmusi par labu iesniedzējam, ECT vienbalsīgi atzina, ka process ir bijis taisnīgs un ECK 6.panta 1.punkts šajā ziņā nav pārkāpts.

Nobeigumā ECT pievērsās sūdzībai par ECK 13.pants iespējamo pārkāpumu un vērtēja, vai iesniedzējam nacionālā līmenī bija pieejami efektīvi mehānismi, lai aizsargātu savas ECK garantētās tiesības uz pārvietošanās brīvību. ECT konstatēja, ka piemērotos preventīvos drošības līdzekļus iesniedzējs varēja pārsūdzēt apelācijas kārtībā un ka apelācijas instance izvērtēja lietas būtību, rezultātā atceļot iesniedzējam piemērotos ierobežojumus. Tādēļ ECT vienbalsīgi atzina, ka ECK 13.pants nav pārkāpts.

Spridumam ir pievienoti vairāki atsevišķie viedokļi.

Piešķirtā kompensācija

16 525 eiro (5000 eiro par morālo kaitējumu, 11 525 eiro par tiesāšanās izdevumiem).

Komentārs

Spridums lietā *De Tommaso pret Itāliju* papildina ECT judikatūru par ECK 4.protokola 2.panta interpretāciju, taču nekādus pavērsienus šīs normas interpretācijā neievieš, jo galvenokārt vērtē konkrēta Itālijas likuma atbilstību ECT judikatūrā jau iedibinātiem principiem.

5. Nagmetov pret Krieviju

Iesniegums Nr.35589/08, ECT Lielās palātas 2017.gada 30.marta spriedums.

Lietas būtība

Sūdzības iesniedzējs ir Krievijas valstspiederīgais, kura dēls tika nogalināts demonstrācijas laikā Dagestānā 2006.gadā. Demonstrācijā piedalījās vairāki simti cilvēku, protestējot pret vietējo amatpersonu korupciju. Lai izkliedētu protestētājus, speciālās vienības policisti aplenca protestētājus un izšāva gaisā vairākus brīdinājuma šāvienus, kā arī pielietoja asaru gāzes granātas. Iesniedzēja dēls tika ievainots ar asaru gāzes granātu un no gūtajiem ievainojumiem mira. Tika ierosināta krimināllieta par iesniedzēja dēla slepkavību demonstrācijas laikā un nesankcionētu šaujamo ierociņu izmantošanu pret protestētājiem. Izmeklēšana vairākkārt tika apturēta un atkal atjaunota, līdz 2011.gada aprīlī izmeklēšanas iestāde trešo reizi pieņēma lēmumu par izmeklēšanas apturēšanu. Lēmumā tika konstatēts, ka policijas amatpersonas bija raidījuši asaru gāzes granātas pūļa virzienā, un tādējādi pārkāpušas normatīvo regulējumu, kas liedz asaru gāzes granātas raidīt tieši uz personu. Lēmumā arī tika konstatēts, ka policijas amatpersonas pārsniedza savas pilnvaras, kā rezultātā iesniedzēja dēls un citi ievainotie notikuma vietā mira, vienlaikus atzīstot, ka ballistiskā ekspertīze vairs nav iespējama, un nav iespējams noskaidrot personu, kura raidīja šāvienu iesniedzēja dēla virzienā. Iesniedzējs šo lēmumu nepārsūdzēja, un izmeklēšana lietā vairs netika atjaunota.

Savā sūdzībā ECT iesniedzējs apgalvoja, ka ir pārkāptas ECK 2.pantā garantētās tiesības uz dzīvību, jo pret viņa dēlu tics pielietots prettiesisks un nesamērīgs spēks, kas bija iemesls dēla nāvei, un viņa dēla nāves apstākļu izmeklēšana nebija efektīva. Iesniedzējs arī lūdza piešķirt kompensāciju par ECK pārkāpumiem (*related violations of the Convention*), neprecizējot ne kompensācijas veidu (materiālie zaudējumi vai morālais kaitējums), ne apmēru.

Pēc tam, kad šī sūdzība bija nosūtīta Krievijas valdībai, ECT standarta vēstulē lūdza iesniedzēja pārstāvi iesniegt apsvērumus un prasību par taisnīgu atlīdzību, taču arī pēc termiņa pagarināšanas iesniedzēja pārstāve prasību par kompensāciju neiesniedza.

2015.gada 5.novembrī ECT palāta pasludināja spriedumu, vienbalsīgi konstatējot ECK 2.panta materiālā un procesuālā aspekta pārkāpumus. ECT norādīja, ka Krievijas valdība bija atzinusi, ka iesniedzēja dēlam bija prettiesiski atņemta dzīvība, jo Krievijas normatīvie akti aizliedza raidīt asaru gāzes granātas tieši virsū cilvēkiem. Tāpat ECT palāta secināja, ka iesniedzēja dēla nāves apstākļu izmeklēšana nebija efektīva, jo Krievijas izmeklēšanas iestādes nebija izmantojušas visus

saprātīgos un praktiski pieejamos līdzekļus, kuri varētu palīdzēt identificēt šāvēju, kā arī konstatēt citus svarīgus apstākļus lietā. Visbeidzot, atsaucoties uz ECK 41.pantā piešķirtajām tiesībām un praksi līdzīgās lietās, kurās ECT bija piešķīruši kompensāciju par morālo kaitējumu pat tad, ja nebija iesniegta atbilstoša taisnīgās atlīdzības prasība, ECT palāta nolēma piešķirt iesniedzējam kompensāciju par morālo kaitējumu 50 000 eiro apmērā.

2016.gada 4.februārī Krievijas valdība lūdza nodot jurisdikciju ECT Lielajai palātai saistībā ar ECT palātas piešķirto kompensāciju par morālo kaitējumu. 2016.gada 14.martā ECT Lielās palātas 5 tiesnešu kolēģija apmierināja Krievijas valdības lūgumu nodot lietu atkārtotai izskatīšanai ECT Lielajai palātai.

Pieņemamības stadija

Sūdzības pieņemamība izskatīšanai pēc būtības netika apstrīdēta.

Izskatīšana pēc būtības

Attiecībā uz sūdzību par iespējamiem ECK 2.panta pārkāpumiem, ECT Lielā palāta pilnībā pievienojās ECT palātas secinājumiem, secinot, ka ir noticis ECK 2.panta materiālā un procesuālā aspekta pārkāpums.

Turpinājumā ECT lēma par ECK 41.panta piemērojamību izskatāmajā lietā. Vispirms ECT atgādināja, ka ECK 41.pants neuzliek iesniedzējiem vai viņu pārstāvjiem procesuālus pienākumus, kuru neievērošana varētu ietekmēt ECT iespēju lemt par taisnīgas atlīdzības piešķiršanu. Taču ECT Nolikumā un tam pievienotajās Prakses vadlīnijās ir noteikti zināmi kritēriji prasībām par kompensāciju, un to mērķis ir radīt procesuālu ietvaru ECT darba organizācijai un sekmēt tās funkciju izpildi. Augšminēto normu gaismā ECT ierakstā prakse ir tāda, ka sākotnējā sūdzībā ECT norādītā kompensācijas prasība netiek uzskatīta par pietiekamu, lai atbrīvotu iesniedzēju no pienākuma vēlākā tiesvedības stadijā (kad iesniedzēja sūdzība tiek nosūtīta valdībai-atbildētājam apsvērumu sniegšanai) iesniegt pienācīgi noformētu un pamatotu kompensācijas prasību, un tā netiek ņemta vērā ECK 41.panta mērķiem. Piemērojot šos vispārīgos principus izskatāmai lietai, ECT pievērsās jautājumam, vai ir uzskatāms, ka iesniedzējs ir iesniedzis prasību par kompensāciju un, apstiprinot atbildes gadījumā, vai prasība bija iesniegta, ievērojot formālos un procesuālos kritērijus. Šajā sakarā ECT atgādināja, ka iesniedzējs savu vēlmi saņemt finansiālu kompensāciju bija paudis sūdzības veidlapā, neprecizējot kompensācijas veidu un apmēru, taču šādi vēl 2008.gadā, kad tiesvedība bija vēl tikai sākotnējā, bezstrīdus stadijā, paustu vēlmi ECT prakses izpratnē nevar uzskatīt par ECT Nolikuma 60.punktā paredzēto kompensācijas prasību. ECT arī uzsvēra, ka nav strīda par to, ka nekāda kompensācijas prasība netika iesniegta arī 2012.gadā, kad lietu izskatīja ECT palāta.

Pievērsoties jautājumam par to, vai ECT ir tiesīga piešķirt kompensāciju šajā lietā, un vai ir nepieciešams to piešķirt, ECT atgādināja, ka finansiālas kompensācijas piešķiršana nav ECT galvenais uzdevums, bet gan pakārtots tās ECK 19.pantā definētajam uzdevumam nodrošināt, ka ECK dalībvalstis ievēro saistības, ko tās ir uzņēmušas ar ECK un tās protokoliem. Tajā pašā laikā ECT norādīja, ka no ECK 41.panta neizriet, ka iesniedzēja iesniegta kompensācijas prasība būtu obligāts priekšnoteikums, lai ECT varētu īstenot šajā pantā paredzētās tiesības piešķirt finansiālu atlīdzinājumu, un atbilstoši izskatāmajā lietā piemērojamai ECT Nolikuma 60.punkta redakcijai, ECT "var" pieņemt negatīvu lēmumu par kompensāciju, ja atbilstošā prasība nav iesniegta, vai iesniegta, neievērojot ECT Nolikumā paredzētos kritērijus. ECT atzina, ka tās ierastā prakse ir izvērtēt tikai iesniegtās prasības, un pēc savas iniciatīvas nevērtēt, vai personai ir nodarīts vēl kāds kaitējums. Tajā pašā laikā retos gadījumos, ņemot vērā lietas īpašos apstākļus, piemēram, absolūto pārkāpto tiesību raksturu, ECT ir uzskatījusi par nepieciešamu piešķirt atlīdzību par morālo kaitējumu pat tad, ja atbilstošā prasība nav iesniegta, vai iesniegta novēloti, jo ne ECK, ne tās protokoli neliedz tai īstenot savu diskrecionāro varu ECK 41.panta ietvaros. Šādos gadījumos ECT ir jākonstatē vairāku priekšnoteikumu esamība, proti, vai iesniedzējs ir nepārprotami lūdzis piešķirt kompensāciju, vai pieprasītā kompensācija ir cēloņsakarībā ar konstatēto ECK pārkāpumu. Tāpat

ECT ir jāvērtē, vai pastāv pārliecinoši apsvērumi kompensācijas piešķiršanai, kas ir cieši saistīti ar konstatētā ECK pārkāpuma smagumu un tā ietekmi uz iesniedzēju, kā arī to, vai nacionālā līmenī iesniedzējam ir saprātīgas izredzes saņemt pienācīgu atlīdzinājumu par pārkāpumu ECK 41.panta izpratnē.

Piemērojot augšminētos principus izskatāmajā lietā, ECT secināja, ka starp pusēm nav strīda par to, ka ECK 2.panta pārkāpums ir nodarījis iesniedzējam morālo kaitējumu un ka šis pārkāpums ir cēloniskā sakarībā ar nodarīto kaitējumu. Tāpat ECT Lielā palāta piešķīra nozīmi iesniedzēja pieteikumā ECT un paskaidrojumos ECT Lielajai palātai nepārprotami norādītajam, ka papildus ECK panta pārkāpuma konstatēšanai viņš vēlējās un joprojām vēlas saņemt kompensāciju par morālo kaitējumu. ECT ieskatā izskatāmajā lietā iesniedzējam nebūtu jācieš negatīvas sekas tādēļ, ka viņa pārstāve nebija iesniegusi ECT kompensācijas prasību. Visbeidzot, ECT uzskatīja, ka izskatāmajā lietā konstatētais ECK pārkāpums ir īpaši smags, jo ir pārkāpts tiesību uz dzīvību materiālais aspekts, gan procesuālais aspekts, tādēļ ECK 2.panta pārkāpuma atzīšana šajā lietā pati par sevi nevar tikt uzskatīta par taisnīgu atlīdzinājumu. Lai gan nacionālā līmenī varētu tikt atjaunota iesniedzēja dēla nāves apstākļu izmeklēšana, kopš lietas notikumiem ir pagājuši vairāk nekā 9 gadi, kas ECT ieskatā var nelabvēlīgi ietekmēt iesniedzēja izredzes saņemt atlīdzinājumu.

Visu augšminēto iemeslu dēļ ECT nolēma, ka, neskatoties uz to, ka lietā nav tikusi atbilstoši iesniegta kompensācijas prasība, šajā lietā ir konstatējami īpaši apstākļi, kuru dēļ iesniedzējam ir jāsaņem kompensācija par morālo kaitējumu. Rezultātā ECT vienbalsīgi nolēma, ka ir noticis ECK 2.panta materiālā un procesuālā aspekta pārkāpums, un balsojumā ar 14 balsīm *par* un 3 balsīm *pret* nolēma, ka iesniedzējam tiek piešķirta kompensācija par morālo kaitējumu.

Spriedumam ir pievienoti 5 tiesnešu atsevišķie viedokļi.

Piešķirtā kompensācija

50 000 eiro par morālo kaitējumu.

Komentārs

Spriedums lietā *Nagmetov pret Krieviju* iezīmē ļoti nozīmīgu pavērsienu ECT praksē ECK 41.panta piemērošanā. Jāuzsver, ka ECT prakse kompensāciju par morālo kaitējumu piešķiršanā ir vairākkārt kritizēta, un ECT ir pārmests, ka tā ir kļuvusi par “kompensāciju tiesu”⁶ un ka tas varētu būt bijis viens no iemesliem sūdzību skaita lielajam pieaugumam 2000.gadu sākumā.

Lietā *Nagmetov pret Krieviju* nav pirmā reize, kad ECT pēc savas iniciatīvas piešķir kompensāciju par morālo kaitējumu, taču tā ir pirmā reize, kad ir piešķirta tik liela summa. Lai gan šajā spriedumā ECT acīmredzami ir centusies noformulēt kritērijus, kurus tā var izmantot, lai vērtētu, vai ir iespējams un nepieciešams piešķirt kompensāciju situācijā, kurā valstij-atbildētājam nebija iespēja izteikties par kompensācijas apmēru, visi šie kritēriji ir interpretējami ļoti plaši⁷, kas neveicina prakses vienveidību.

6. *Simeonovi pret Bulgāriju*

Iesniegums Nr.21980/04, ECT Lielās palātas 2017.gada 12.maija spriedums.

Lietas būtība

1999.gada 3.oktobrī iesniedzējs tika aizturēts un arestēts saistībā ar aizdomām par bruņotu laupīšanu un divu personu nogalināšanu. Iesniedzējs apgalvoja, ka aresta pirmajās 3 dienās viņam netika nodrošināta advokāta palīdzība, lai gan viņš to bija lūdzis. Apsūdzība iesniedzējam tika uzrādīta advokāta klātbūtnē, un viņa izvēlēti advokāti piedalījās arī nopratināšanā, kurā iesniedzējs

⁶ Skatīt, piemēram, Eiropas Padomes darba grupas ziņojumu par ECK sistēmas ilgtermiņa nākotni, 146.151.rindkopa, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/CDDH\(2015\)R84_Addendum%20I_EN-Final.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/CDDH(2015)R84_Addendum%20I_EN-Final.pdf)

⁷ Lambert Abdelgawad, E. “Nagmetov v. Russia: opening up Pandora’s Box on Article 41?” Pieejams šeit: <https://strasbourgobservers.com/2017/05/02/nagmetov-v-russia-opening-up-pandoras-box-on-article-41/>

atzinās noziegumu izdarīšanā, lai gan vēlāk no šīm liecībām atteicās. 2001.gadā pirmās instances tiesa atzina iesniedzēju par vainīgu bruņotā laupīšanā, līdzdalībā divu personu slepkavībā, un prettiesisku ieroču un municijas iegūšanā, un viņam tika piespriests mūža ieslodzījums; apelācijas un kasācijas instances šo spriedumu atstāja negrozītu.

Iesniedzējs uzskatīja, ka sadzīves apstākļi brīvības atņemšanas vietās un viņam noteiktais režīms neatbilst ECK 3.panta (spīdzināšanas un necilvēcīgas attieksmes aizliegums) prasībām. Tāpat iesniedzējs uzskatīja, ka ir pārkāpts ECK 6. panta 1.punkts (tiesības uz taisnīgu tiesu) un 3.punkta c.apakšpunkts (tiesības uz aizstāvību), jo pirmajās dienās pēc aresta viņam netika nodrošināta advokāta palīdzība.

2015.gada 20.oktobrī ECT palāta pasludināja spriedumu, kurā vienbalsīgi atzina ECK 3.panta pārkāpumu saistībā ar ieslodzījuma apstākļiem un ieslodzījuma režīmu, vienlaikus secinot, ka ECK 6.panta 1.punkts un 3.punkta c.apakšpunkts nav pārkāpti. 2016.gada 14.martā ECT Lielās palātas 5 tiesnešu kolēģija apmierināja iesniedzēja lūgumu nodot lietu atkārtotai izskatīšanai ECT Lielajā palātā.

Pieņemamības stadija

ECT atgādināja, ka “lieta”, kas ir nodota izskatīšanai Lielajā palātā, ir tā sūdzības daļa, kas ir atzīta par pieņemamu izskatīšanai pēc būtības ECT palātas līmenī, tādēļ tā noraidīja iesniedzēja lūgumu izskatīt pēc būtības arī sūdzību par mūža ieslodzījuma piemērošanas atbilstību ECK 3.pantam, jo šo sūdzības daļu ECT palāta bija atzinusi par nepieņemamu.

Izskatīšana pēc būtības

ECT Lielā palāta pilnībā pievienojās ECT palātas secinājumiem par to, ka apstākļi brīvības atņemšanas vietās, kurās iesniedzējs izcietā cietumsodu – nepiemērotas tualetes telpas, dienasgaismas trūkums, ko savos ziņojumos kritizēja arī Eiropas Spīdzināšanas novēršanas komitejas (CPT), neatbilda ECK 3.panta prasībām, īpaši kopsakarā ar iesniedzējam piemēroto ļoti strikto režīmu. Ņemot vērā, ka ECK 3.panta pārkāpumus šo pašu faktisko un tiesisko apstākļu dēļ ECT jau bija konstatējusi iepriekš lietā *Harakchiev un Tolumov pret Bulgāriju*⁸, spriedumā ECT vēlreiz atkārtoja arī jau iepriekš izteikto ieteikumu Bulgārijas varas iestādēm automātiski nepiemērot visiem uz mūžu notiesātajiem “īpašo” strikto režīmu, tā vietā nodrošinot mehānismu individuālam izvērtējumam.

Pievēršoties sūdzībai par ECK 6.panta 1.punkta un 3.punkta c.apakšpunkta iespējamiem pārkāpumiem, ECT vispirms sniedza pārskatu par tās judikatūrā noformulētajiem principiem par tiesību saņemt advokāta palīdzību nodrošināšanu. ECT atgādināja, ka tiesības uz aizstāvību personai ir no brīža, kad tai tiek izvirzīta apsūdzība ECK 6.panta izpratnē, proti, no brīža, kad personas statusu būtiski ietekmē valsts iestāžu rīcība saistībā ar aizdomām par noziedzīgu nodarījumu. Tāpat ECT atgādināja, ka savlaicīga advokāta nodrošināšana ir ļoti nozīmīga, lai novērstu iespējamu vardarbību pret ieslodzījumā esošu personu un lai nodrošinātu pušu līdztiesību. ECT arī atgādināja, ka persona ir jāinformē par tiesībām saņemt advokāta palīdzību, un ka personai nekas neliedz atteikties no tiesībām saņemt advokāta palīdzību, taču uzsvēra, ka šim atteikumam jābūt brīvprātīgam un nepārprotamam, turklāt tas nedrīkst negatīvi ietekmēt kādas būtiskas sabiedrības intereses. Visbeidzot, ECT atgādināja, ka svarīgu iemeslu dēļ izņēmuma gadījumos, kad ir steidzama vajadzība novērst negatīvas sekas personas dzīvībai vai brīvībai, aizturētajam uz laiku var tikt liegta pieeja advokātam (šo aspektu ECT bija vērtējusi lietā *Ibrahim un citi pret Apvienoto Karalisti*⁹). Šo vispārīgo principu gaismā ECT uzskaitīja faktorus, kas jāņem vērā, vērtējot, ciktāl advokāta nenodrošināšana pirmstiesas procesā ir ietekmējusi procesa kopumā taisnīgumu: (1) vai

⁸ *Harakchiev un Tolumov pret Bulgāriju* (iesniegumi Nr.15018/11 un 61199/12), ECT palātas 2014.gada 8.jūlija spriedums.

⁹ *Ibrahim un citi pret Apvienoto Karalisti*, iesniegumi Nr.50541/08, 50571/08, 50573/08 un 40351/09, ECT Lielās palātas 2016.gada 13.septembra spriedums; skatīt arī pārskatu par ECT Lielās palātas nolēmumiem 2016.gadā 28.lpp: http://www.mfa.gov.lv/images/ministrija/LPSCI/20170410_parskats_Lielas_palatas_nolemumi_2016gada.pdf.

persona uzskatāma par mazākaizsargātu, piemēram, tās vecuma vai intelektuālās attīstības dēļ; (2) vai tika ievērots normatīvais regulējums, kas noteic pirmstiesas procesu un pierādījumu pieļaujamību; (3) vai personai bija iespēja apstrīdēt pierādījumu pieļaujamību un ticamību; (4) vai pierādījumu iegūšana neizraisa šaubas par to ticamību; (5) ja pierādījumi iegūti prettiesiski – kas ir prettiesiskuma iemesls, un gadījumā, ja pierādījumu iegūšanā ir pārkāptas ECK garantētās tiesības, kas ir pārkāpuma būtība; (6) ja persona ir sniegusi liecības – to būtība, un vai persona tās ir drīzumā atsaukusi vai grozījusi; (7) kā tika izmantoti iegūtie pierādījumi, jo īpaši to nozīme notiesājošā spriedumā; citu pierādījumu nozīme; (8) vai personas vainu vērtēja profesionāli tiesneši vai zvērināto tiesa; (9) noziedzīgā nodarījuma atklāšanas un vainīgā sodīšanas nozīmīgums sabiedrībai kopumā.

Turpinājumā ECT šos vispārīgos principus piemēroja izskatāmās lietas faktiem un konstatēja, ka iesniedzējam bija tiesības uz advokāta aizstāvību jau no aizturēšanas brīža, ka iesniedzējs nebija nepārprotami atteicies no šīm tiesībām (ECT bija šaubas, vai iesniedzējs vispār bija pienācīgi informēts par tiesībām saņemt advokāta palīdzību) un ka neeksistēja nekādi svarīgi apsvērumi, kuru dēļ bija nepieciešams iesniedzējam liegt saņemt advokāta palīdzību. Ņemot vērā šos apsvērumus, ECT secināja, ka tai ir īpaši rūpīgi jāvērtē, izmantojot iepriekšējā rindkopā izklāstītos kritērijus, vai advokāta nenodrošināšana pirmajās dienās pēc iesniedzēja aresta nav neatgriezeniski kaitējusi procesa kopējam taisnīgumam. Šajā vērtējumā ECT ņēma vērā, ka iesniedzējs bija aktīvi piedalījies procesuālajās darbībās visās procesa stadijās, ka viņš atsauca savu atzīšanos un sniedza atšķirīgu notikumu versiju un ka viņa advokāti varēja netraucēti apstrīdēt lietā pievienotos pierādījumus. ECT norādīja, ka nekas no lietas materiāliem neliecina, ka pirmajās 3 dienās pēc aresta iesniedzējs būtu pratināts vai ka šajā laikā iesniedzējs būtu piedalījies kādās procesuālajās darbībās. ECT arī uzsvēra, ka iesniedzēja notiesāšana nebalstījās tikai uz iesniedzēja atzīšanos, bet gan uz virkni savstarpēji saskanīgu pierādījumu, turklāt atzīšanos iesniedzējs bija paudis advokāta klātbūtnē, lai gan pirms tam divās nopratināšanās iesniedzējs bija izvēlējies nesniegt liecības, un nav saskatāma nekāda cēloniskā sakarība starp advokāta nenodrošināšanu pirmajās dienās un 2 nedēļas vēlāk izteiktu atzīšanos. Visbeidzot, ECT norādīja, ka nacionālās tiesas bija pienācīgi pārbaudījušas visus pierādījumus, kā arī bija sniegušas pienācīgu pamatojumu saviem nolēmumiem gan no faktu, gan tiesību viedokļa. Rezultātā ECT balsojumā ar 12 balsīm *par* un 5 balsīm *pret* atzina, ka advokāta nenodrošināšana pirmajās dienās pēc iesniedzēja aresta nav ietekmējusi procesa kopumā taisnīgumu, tādēļ ECK 6.pants nav pārkāpts.

Spriedumam pievienoti 2 daļēji nepiekrītošie tiesnešu viedokļi.

Piešķirtā kompensācija

13 047.48 eiro (8 000 eiro par morālo kaitējumu un 8000 eiro par tiesāšanās izdevumiem, no kuriem 2952.52 eiro apmaksā Eiropas Padome).

Komentārs

Spriedums lietā *Simeonovi pret Bulgāriju* galvenokārt ir nozīmīgs ECT judikatūras attīstībā par ECK 6.pantā garantēto tiesību saņemt advokāta palīdzību. Šajā spriedumā ECT vēlreiz apliecina, ka šīs tiesības ir nozīmīgs tiesību uz taisnīgu tiesu elements, taču nav absolūtas, un šajā aspektā spriedums sniedz vērtīgu pārskatu par atbilstošo ECT praksi, jo īpaši par faktoriem, kas jāņem vērā, vērtējot procesa kopumā taisnīgumu tad, ja kādā tā stadijā personai netika nodrošināta iespēja izmantot advokāta palīdzību.

Jāuzsver, ka lietas notikumi risinājās vēl 1999.gadā, un kopš tā laika Bulgārijā ir būtiski grozīts atbilstošais normatīvais regulējums, tajā skaitā saistībā ar 2013.gadā pieņemto Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm.

7. *Harkins pret Apvienoto Karalisti*

Iesniegums Nr.71537/14, ECT Lielās palātas 2017.gada 15.jūnija lēmums.

Lietas būtība

Sūdzības iesniedzējs ir Apvienotās Karalistes pilsonis, kurš 2000.gadā ASV Floridas štatā tika apsūdzēts slepkavībā pastipriņošos apstākļos un laupīšanā; līdz tiesas sēdei iesniedzējs tika atbrīvots pret galvojumu. 2003.gada janvārī iesniedzējs tika arestēts Apvienotās Karalistes teritorijā, un 2003.gada martā ASV lūdza izdot iesniedzēju tiesāšanai. Izdošanas procesa ietvaros 2005.gadā ASV iesniedza Apvienotajai Karalistei diplomātisko notu, kurā apliecināja, ka iesniedzējam netiks piemērots nāvessods. Tādējādi, ja iesniedzējs tiktu atzīts par vainīgu slepkavībā, viņam tiktu piespriests mūža ieslodzījums bez iespējas tikt atbrīvotam. 2006.gada jūnijā Apvienotās Karalistes iekšlietu ministrs pieņēma lēmumu izdot iesniedzēju ASV; šo lēmumu atstāja spēkā arī tiesas.

2007.gada februārī iesniedzējs pirmo reizi vērsās ECT, apgalvojot, ka viņa izdošana uz ASV pārkāpj ECK 3.pantā nostiprināto spīdzināšanas aizliegumu, jo viņam draud mūža ieslodzījums, turklāt bez iespējas tikt atbrīvotam. 2007.gada aprīlī šī sūdzība tika nosūtīta Apvienotajai Karalistei viedokļa sniegšanai; ECT palātas prezidents arī lēma atbilstoši ECT Nolikuma 39.punktam piemērot iesniedzējam pagaidu aizsardzību un norādīt Apvienotajai Karalistei, ka iesniedzēju nevajadzētu izdot ASV, pirms nav pabeigta tiesvedība ECT. 2012.gada 17.janvārī ECT pasludināja spriedumu lietā *Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti*¹⁰, kurā attiecībā uz iesniedzēja sūdzību par iespējamu ECK 3.panta pārkāpumu atzina, ka ASV sniegtās garantijas ir pietiekamas, lai nepieļautu iespēju, ka viņam tiek piespriests nāvessods. ECT atzina, ka iesniedzējs nebija sniedzis pārliecinošus argumentus, ka mūža ieslodzījuma piespriešana pati par sevi būtu nesamērīga vai ka mūža ieslodzījumam nebūtu leģitīmu penaloģisku mērķu; ECT arī norādīja, ka ASV Floridas štata gubernatoram ir tiesības apžēlot uz mūžu notiesātos. Šo apsvērumu gaismā ECT secināja, ka iesniedzēja izdošana ASV nepārkāps ECK 3.pantu.

Starplaikā iesniedzējs bija turpinājis apstrīdēt izdošanu dažādās Apvienotās Karalistes institūcijās, taču visi viņa pieteikumi tika noraidīti. Arī pēc ECT sprieduma lietā *Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti* spēkā stāšanās 2012.gada jūlijā iesniedzējs netika izdots ASV, jo Apvienotās Karalistes institūcijas joprojām izskatīja dažādus viņa iesniegumus.

2013.gada 9.jūlijā ECT Lielā palāta pasludināja spriedumu lietā *Vinter un citi pret Apvienoto Karalisti*¹¹, kurā secināja, ka saistībā ar mūža ieslodzījumu ECT 3.pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas uzliek pienākumu paredzēt iespēju atbrīvot no mūža ieslodzījuma, proti, ka pastāv mehānisms, kādā valsts institūcijas izvērtē, vai notiesātā rehabilitācijas progress ir bijis tik nozīmīgs, ka ieslodzījuma turpināšanai vairs nebūtu leģitīma penaloģiska pamatojuma. Ja nacionālais normatīvais regulējums šādu mehānismu neparedz, tad ECK 3.panta pārkāpumu veidotu mūža ieslodzījuma piemērošana pati par sevi¹². Pamatojoties uz šo ECT spriedumu, iesniedzējs atkārtoti apstrīdēja izdošanu dažādās Apvienotās Karalistes institūcijās, apgalvojot, ka izdošana radītu ECK 3.panta pārkāpumu, jo notiesāšanas gadījumā viņam nebūtu izredžu jebkad tikt atbrīvotam no mūža ieslodzījuma. Visi iesniedzēja pieteikumi tika noraidīti.

2014.gada novembrī iesniedzējs vēlreiz vērsās ECT, apgalvojot, ka jaunākās ECT judikatūras gaismā viņa izdošana ASV radīs ECK 3.panta pārkāpumu. Tāpat iesniedzējs uzskatīja, ka mūža ieslodzījuma piespriešana būtu uzskatāma par acīmredzamu netaisnību (*“fragrant denial of justice”*) un tādēļ pārkaptu ECK 6.pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu. Arī šajā reizē ECT palātas prezidents lēma atbilstoši ECT Nolikuma 39.punktam piemērot iesniedzējam pagaidu aizsardzību.

2016.gada jūlijā ECT palāta nodeva jurisdikciju lietā ECT Lielajai palātai.

¹⁰ *Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti*, iesniegumi Nr.9146/07 un 32650/07, ECT palātas 2012.gada 17.janvāra spriedums.

¹¹ *Vinter un citi pret Apvienoto Karalisti*, iesniegumi Nr.66069/09, 130/10 un 3869/10, ECT Lielās palātas 2013.gada 9.jūlija spriedums.

¹² Turpat, 119.-122.rindkopa.

Pieņemamības stadija

Lemjot, vai sūdzība ir pieņemama izskatīšanai pēc būtības, ECT vērtēja Apvienotās Karalistes valdības izvirzīto argumentu, ka iesniedzēja otrā sūdzība ECT par iespējamu ECK 3.panta pārkāpumu pamatā ir tāda pati kā sūdzība, ko ECT izlēma 2012.gadā lietā *Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti*, tādēļ atbilstoši ECK 35.panta 2.punkta b.apakšpunktam tā ir noraidāma [ECK 35.panta 2.punkta b.apakšpunkts paredz, ka ECT “neizskata nevienu sūdzību, kas iesniegta saskaņā ar 34.pantu, kura pamatā ir tāda pati kā ECT jau izskatīta lieta vai ja tā jau ir bijusi pakļauta kādai citai starptautiskai izmeklēšanas vai mierizlīguma procedūrai un nesatur nekādu būtiski jaunu informāciju”]. Šajā sakarā ECT atgādināja, ka ECK 35.pantā lietotais jēdziens “pamatā ir tāda pati” nozīmē, ka iesniegtā sūdzība ir par to pašu personu, par tiem pašiem faktiem, un izvirza tos pašus apgalvojumus kā jau iepriekš izlemta lieta, un ka jaunu juridisku argumentu izvirzīšana par jau izlemtu sūdzību nav pietiekama, lai ECT to pieņemtu izskatīšanai pēc būtības.

ECT ieskatā izskatāmajā lietā bija svarīgi izlemt, vai ECT judikatūras attīstība pēc tās 2012.gada sprieduma lietā *Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti* ir uzskatāma par “jaunu nozīmīgu informāciju”, kas liktu tai izskatīt iesniedzēja otro sūdzību, lai gan tajā minētie fakti ir identiski jau izskatītajai lietai. Lai izšķirtu šo jautājumu, ECT pievērsās ECK 35.panta 2.punkta b.apakšpunkta interpretācijai un norādīja, ka atbilstoši 1969.gada Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31.-33.pantam tai ir jānoteic ECK normā lietoto vārdu parastā nozīme, ņemot vērā kontekstu un normas, kurā ir šie vārdi, objektu un mērķi. ECT atzina, ka tās līdzšinējā praksē nav sniegts precīzs frāzes “jauna nozīmīga informācija” skaidrojums, taču salīdzinot ECK tekstā angļu valodā lietotos vārdus (“*relevant new information*”) ar atbilstošo tekstu franču valodā (“*faits nouveaux*”), ECT atzina, ka šī frāze nozīmē “jaunu informāciju par faktiem”. Turpinājumā ECT pievērsās ECK 35.pantā 2.punkta b.apakšpunktā ietvertā pieņemamības kritērija mērķa vērtēšanai, uzsverot, ka šī norma galvenokārt ir vērsta uz tiesiskās noteiktības saglabāšanu, lai nepieļautu iespēju, ka līdz ar jaunas sūdzības iesniegšanu persona cenšas panākt iepriekš pieņemta ECT nolēmuma pārskatīšanu. Tādēļ ECT secināja, ka tā nevar paplašināt jēdzienu “jauna nozīmīga informācija” un ka tas nav attiecināms uz tās judikatūras attīstību, kas ir nepārtraukta. Ja šāda attīstība būtu pietiekams iemesls pārskatīt iepriekš pieņemtus nolēmumus, tas apdraudētu šo nolēmumu ticamību un autoritāti, turklāt radītu pušu nevienlīdzību, jo persona varētu iesniegt jaunu sūdzību, taču valsts-atbildētājam līdzvērtīgu iespēju panākt iepriekšēju nolēmumu pārskatīšanu nebūtu. Šo apsvērumu dēļ ECT ar balsu vairākumu atzina, ka iesniedzēja otrā sūdzība ECT ir pamatā tāda pati kā jau iepriekš izskatītā, un tādēļ nav pieņemama izskatīšanai pēc būtības.

Pievēršoties iesniedzēja sūdzībai par iespējamu ECK 6.panta pārkāpumu ECT norādīja, ka vienīgais iesniedzēja arguments, ar kuru viņš pamato apgalvojumu par acīmredzami netaisnīgu tiesas procesu, ir paredzamais mūža ieslodzījums. Šajā sakarā ECT atgādināja, ka tās judikatūrā “acīmredzama netaisnība” nozīmē tiesas procesu, kas noliedz ECK 6.pantā garantēto tiesību būtību, piemēram, aizmuguriska notiesāšana bez iespējas to pārskatīt, kolektīva tiesāšana, vai spīdzināšanas rezultātā iegūtu pierādījumu izmantošana, proti, ļoti smagi tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumi. Taču izskatāmajā lietā iesniedzējs nav apgalvojis, ka tiesas process ASV būs netaisnīgs, tādēļ ECT ar balstu vairākumu atzina, ka iesniedzēja sūdzība šajā daļā ir acīmredzami nepamatota un tādēļ noraidāma.

Komentārs

Lēmumā lietā *Harkins pret Apvienoto Karalisti* ECT attīsta savu judikatūru ECK iekļauto pieņemamības kritēriju iztulkošanā un piemērošanā, īpašu uzmanību pievēršot šo kritēriju mērķiem plašākā kontekstā. Lēmums ir arī nozīmīgs atgādinājums, ka ECK normu iztulkošanā vispirms ir izmantojami vispārīgie starptautisko līgumu interpretācijas principi, kas ietverti Vīnes konvencijā par starptautisko līgumu tiesībām.

8. *Satakunnan Markkinapörssi Oy un Satamedia Oy pret Somiju*

Iesniegums Nr.931/13, ECT Lielās palātas 2017.gada 27.jūnija spriedums.

Lietas būtība

Sūdzības iesniedzēji ir divas Somijā reģistrētas sabiedrības ar ierobežotu atbildību – *Satakunnan Markkinapörssi Oy* un *Satamedia Oy*. Abi iesniedzēji bija izdevēji publikācijai *Veropörssi*, kurā tika publicēta informācija par nodokļu maksājumiem. 2003.gadā *Satamedia Oy* sadarbībā ar telefonsakaru operatoru uzsāka īsziņu pakalpojumu, kas ļāva iegūt informāciju par fizisko personu nodokļu maksājumiem no *Veropörssi* datubāzes, kurā bija dati par aptuveni 1,2 miljoniem personu, kas ir 1/3 no Somijas nodokļu maksātājiem. 2003.gada aprīlī Datu aizsardzības ombuds lūdza Datu aizsardzības padomi liegt abiem iesniedzējiem apstrādāt personu datus un izmantot šos datus īsziņu pakāpojumā. Taču Datu aizsardzības padome šo lūgumu noraidīja, uzskatot, ka iesniedzēji bija nodarbojušies ar žurnālistiku un tādēļ uz viņiem bija attiecināmi izņēmumi no vispārējām datu aizsardzības normām. Tomēr 2009.gadā Augstākā administratīvā tiesa lēma, ka iesniedzēju rīcība, publicējot visu nodokļu datu bāzi, nebija uzskatāma par žurnālistiku, bet gan par personu datu apstrādi, kuru iesniedzējiem nebija tiesību veikt. Somijas tiesa ņēma vērā arī Eiropas Savienības tiesas (EST) prejudiciālo nolēmumu par to, kā interpretēt Eiropas Parlamenta un Padomes 1995.gada 24.oktobra Direktīvu 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti¹³, kurā EST atzina, ka iesniedzēju darbība varētu tikt atzīta par žurnālistiku tikai tad, ja viņu vienīgais mērķis bija sniegt sabiedrībai informāciju, viedokļus vai idejas, neatkarīgi no tā, kādā formātā tas tiek darīts. Lieta tika nosūtīta atpakaļ Datu aizsardzības padomei, kura aizliedza iesniedzējiem apstrādāt informāciju par personu nodokļu maksājumiem tādā apjomā, kā tie to veica 2002.gadā, kā arī aizliedza sniegt īsziņu pakalpojumus. 2012.gadā Augstākā administratīvā tiesa atstāja šo lēmumu spēkā.

Iesniedzēji uzskatīja, ka viņiem piemērotais aizliegums apstrādāt informāciju par nodokļu maksātājiem pārkāpj viņu ECK 10.pantā garantētās tiesības uz izteiksmes brīvību. Tāpat iesniedzēji apgalvoja, ka tiesvedība Somijas tiesās ir bijusi pārāk ilga un tādēļ neatbilstoša ECK 6.pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu un lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.

2015.gada 21.jūlijā ECT palāta pasludināja spriedumu, kurā balsojumā ar 6 balsīm *par* un 1 balsi *pret* lēma, ka nav noticis ECK 10.panta pārkāpums, kā arī vienbalsīgi nolēma, ka ir pieļauts ECK 6.panta pārkāpums. 2015.gada 14.decembrī ECT Lielās palātas 5 tiesnešu kolēģija apmierināja iesniedzēju lūgumu nodot lietu atkārtotai izskatīšanai ECT Lielajā palātā.

Pieņemamības stadija

Somijas valdība izvirzīja argumentu, ka sūdzība nav pieņemama izskatīšanai, jo iesniedzēji nebija ievērojuši 6 mēnešu termiņu sūdzības iesniegšanai. Somijas valdības ieskatā 2009.gada un 2012.gada nacionālo tiesu nolēmumi bija pieņemti dažādu procesu ietvaros, tādēļ sūdzības par 2009.gadā izlemto lietu bija iesniegtas novēloti. Taču ECT uzskatīja, ka abi procesi ir ļoti cieši saistīti, tādēļ ECK noteiktais termiņš ir aprēķināms, izmantojot 2012.gada nolēmumus, kas savukārt nozīmē, ka sūdzība ir iesniegta laikā.

Tāpat Somijas valdība uzskatīja, ka pirmais iesniedzējs bija zaudējis cietušā statusu ECK 34.panta izpratnē, jo *pret* viņu bija uzsākta bankrota procedūra. Taču ECT noraidīja arī iebildumu, jo atzina, ka bankrota procedūras administrators neiebilda *pret* tiesvedības turpināšanu, turklāt pirmais iesniedzējs, lai gan *pret* viņu bija uzsākta bankrota procedūra, sūdzības izskatīšanas ECT laikā turpināja pastāvēt kā juridiskā persona.

Lietas izskatīšana pēc būtības

ECT visupirms atzīmēja, ka izskatāmā lieta ir neparasta, jo Somija ir viena no retajām Eiropas Padomes dalībvalstīm, kurā informācija par personu nodokļu maksājumiem ir publiski pieejama, turklāt iesniedzēji nebija vienīgie, kas Somijā nodarbojās ar šādas informāciju apkopošanu, apstrādi

¹³ Lieta C-73/07 *Tietosuoja valtuutettu pret Satakunnan Markkinapörssi Oy un Satamedia Oy*.

un publicēšanu – vienīgā atšķirība bija veidā un apmērā, kādā to veica iesniedzēji. Tādēļ ECT ieskatā šajā lietā bija svarīgi rast līdzsvaru starp preses brīvību no vienas puses, un tiesībām uz privātumu datu aizsardzības kontekstā – no otras puses, neatkarīgi no tā vai šie dati ir vai nav publiski pieejami.

ECT norādīja, ka Datu aizsardzības padomes aizliegums iesniedzējiem apstrādāt informāciju par personu nodokļu maksājumiem tādā apjomā, kā tie to veica 2002.gadā, bija uzskatāms par iesniedzēju izteiksmes brīvības ierobežojumu ECK 10.panta izpratnē. Tā tālāk secināja, ka šim ierobežojumam bija likumisks pamats (Somijas Personu datu likuma 2(5)., 32. un 44(1).panti), kas bija pietiekami skaidri formulēti, lai iesniedzēji varētu secināt, ka personu datu masveida apstrāde un publicēšana nav uzskatāma par žurnālistiku un ka tādēļ uz to nav attiecināms izņēmums no vispārējām datu aizsardzības normām. ECT arī konstatēja, ka ierobežojumam acīmredzami bija leģitīms mērķis – citu personu tiesību un reputācijas aizsardzība, jo datu aizsardzības pamatmērķis ir personu privātuma aizsardzība, turklāt Datu aizsardzības ombuda vērsšanās pret iesniedzējiem bija saistīta ar saņemtajām sūdzībām par personu privātuma aizskārumiem.

Sarežģītākais jautājums šajā lietā bija ierobežojuma samērīgums. ECT atgādināja, ka tā jau vairākkārt ir izskatījusi sūdzības par tiesību uz izteiksmes brīvību un tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību līdzsvarošanu, piemēram, lietās *Couderc un Hachette Filipacchi Associés pret Franciju*¹⁴ un *Von Hannover pret Vāciju (Nr.2)*¹⁵. ECT ieskatā šajās lietās noformulētie principi – ka jāņem vērā, vai publikācija veicina diskusiju sabiedrībā, cik atpazīstamas sabiedrībā ir publikācijā minētās personas, kas ir publikācijas tēma, saturs un forma, tās sekas, kā arī to, kā tika iegūta publikācijā izmantotā informācija un tās patiesību, un cik smaga bija sankcija – ir izmantojami arī izskatāmajā lietā, vienlaikus paturot prātā tās īpatnību, proti, ka strīds ir par liela apjoma publiski pieejamu datu apstrādi. Piemērojot šos vispārīgos principus, ECT secināja, ka Somijas iestādēm bija izdevies atrast līdzsvaru starp privātuma aizsardzību un preses brīvību, un ECT piekrita Augstākās administratīvās tiesas secinājumam, ka veids un apjoms, kādā iesniedzēji apstrādāja personu datus, neveicināja diskusiju sabiedrībā, un ka iesniedzēji nevarēja apgalvot, ka publikācijas tika veiktas tikai un vienīgi žurnālistikas nolūkos. ECT īpaši atzīmēja, ka personu datu vākšana, apstrāde un izplatīšana bija acīmredzami masveida, jo tā ietekmēja visus pilngadīgos iedzīvotājus. Dati tika iegūti, apejot kanālus, kurus parasti izmantoja žurnālisti, un izvairoties no likumos paredzētajiem procesuālās aizsardzības mehānismiem, kas regulēja pieeju personu datiem. ECT ieskatā iesniedzēji datus izplatīja tādā veidā un apmērā, kādu nebija iecerējis Somijas likumdevējs. Lai gan Somijā informācija par personu nodokļu maksājumiem principā bija publiski pieejama, tomēr datu aizsardzības normas radīja ievērojumus ierobežojumus pieejai šai informācijai. Tādēļ ECT atzina, ka Somijas iestādēm ir atvēlama pietiekami plaša rīcības brīvība, lai nodrošinātu līdzsvaru starp starp privātuma aizsardzību un preses brīvību. Turklāt ECT konstatēja, ka lielākā daļā Eiropas valstu nesniedz plašu pieeju informācijai par personu nodokļu maksājumiem, un šajā ziņā Somijas situācija ir jāuzskata par izņēmumu. Visbeidzot, Somijas iestādes nebija pilnībā aizliegušas iesniedzējiem publicēt nodokļu informāciju, bet gan tikai pieprasīja to darīt tādā veidā, kas atbilst Somijas likumiem un ES tiesību aktiem datu aizsardzības jomā. Ņemot vērā šos secinājumus, ECT balsojumā ar 12 balsīm *par* un 5 balsīm *pret* atzina, ka Somijas iestādes bija rīkojušās tām atvēlētās rīcības brīvības ietvaros un iesniedzēju izteiksmes brīvības ierobežojums ir bijis „nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā”.

Pievēršoties sūdzībai par ECK 6.panta iespējamiem pārkāpumiem, ECT konstatēja, ka tiesvedība Somijā bija ilgusi no 2004.gada līdz 2012.gadam, proti, 8 gadus. ECT atgādināja, ka atbilstoši tās judikatūrai laiks, kas bija nepieciešams prejudiciālā nolēmuma saņemšanai no EST, netiek ņemts vērā tiesvedības ilguma vērtēšanā, tādēļ galīgais termiņš ECK 6.panta mērķiem ir 6 gadi un 6 mēneši divos procesos divās tiesu instancēs. Lai gan ECT piekrita, ka strīds bija juridiski sarežģīts,

¹⁴ *Couderc un Hachette Filipacchi Associés pret Franciju*, iesniegums Nr.40454/07, ECT Lielās palātas 2015.gada 10.novembra spriedums.

¹⁵ *Von Hannover pret Vāciju (Nr.2)*, iesniegumi Nr.40660/08 un 60641/08, ECT Lielās palātas 2012.gada 7.februāra spriedums.

tās ieskatā procesu paildzināja tas, ka katra tiesu instance lietu izskatīja divas reizes, tādēļ balsojumā ar 12 balsīm *par* un 5 balsīm *pret* atzina, ka kopējais tiesvedības ilgums nebija saprātīgs un un tādēļ pārkāpa ECK 6.panta prasības.

Spridumam ir pievienoti vairāku tiesnešu nepiekrītošie viedokļi.

Piešķirtā kompensācija

9 500 eiro par tiesāšanās izdevumiem.

Komentārs

Spridumu lietā *Satakunnan Markkinapörssi Oy un Satamedia Oy pret Somiju* komentētāji vērtē piesardzīgi¹⁶, jo lietas fakti – tiek apstrādāti dati par vairāk nekā 1,2 miljoniem personu, taču šī informācija principā ir publiski pieejamama – ir pietiekami unikāli, lai liegtu izdarīt tālejošus vispārinājumus. Lietas īpatnības bija arī galvenais iemesls, kādēļ ECT atzina, ka valstīm ir atvēlama plaša rīcības brīvība, lai varētu nošķirt žurnālistiku no personas datu apstrādes, kura ir atļauta tikai ierobežotam subjektu lokam un uz kuru nav attiecināma ECK 10.panta aizsardzība.

Taču spriedums atstāj neatbildētus vairākus svarīgus jautājumus par to, kas ir uzskatāms par “žurnālistiku” digitālajā laikmetā, un kādēļ informācijas publicēšana laikrakstā no datu aizsardzības viedokļa būtu pieļaujama, taču šīs pašas informācijas izsūtīšana īsziņās – nē. Tāpat ECT neatbild uz jautājumu, cik tāl ir pieļaujams apstrādāt informāciju, kas jau ir publiski pieejama, lai šī darbība vēl aizvien tiktu uzskatīta par žurnālistiku, nevis par personas datu apstrādi.

9. *Medžlis Islamske zajednice Brčko un citi pret Bosniju un Hercegovinu*

Iesniegums Nr.17224/11, ECT Lielās palātas 2017.gada 27.jūnija spriedums.

Lietas būtība

Sūdzības iesniedzēji ir musulmaņu reliģiskā kopiena un vairākas NVO, kas pārstāv etnisko bosniešu (*Bosniacs*)¹⁷ intereses Bosnijas un Hercegovinas Brčko apgabalā. 2003.gadā iesniedzēji nosūtīja vēstuli Brčko apgabala augstākajām pārvaldes iestādēm, kurā pauda bažas par apgabala daudznacionālā sabiedriskā radio direktora atlases procedūru, proti, par to, ka atlases komisijā nebija ievērots vienlīdzīgs etniskais sadalījums (komisijā bija trīs serbi, viens bosnietis un viens horvāts) un ka serbu pārstāvji direktora kandidatūrai izvirzīja radio darbinieci M.S., kura iesniedzēju skatījumā bija nepietiekami profesionāli un morāli kvalificēta šim amatam. Iesniedzēju ieskatā to pierādīja informācija, kas bija nonākusi viņu rīcībā: (1) intervijā Serbijā izdotam laikrakstam par Brčko apgabalā nojauktajām mošejām M.S. bija apgalvojusi, ka musulmaņi nav tauta, viņiem nav kultūras, tādēļ mošeju nojaukšana nav kultūras pieminekļu iznīcināšana; (2) M.S. radio telpās bija noņēmusi no stenda kalendāru ar Ramadāna mēneša reliģisko ceremoniju sarakstu un to saplēsusi; (3) M.S. radio telpās bija aizklājusi Bosnijas un Hercegovinas ģerboni ar Serbijas ģerboni; (4) kā kultūras programmu redaktore M.S. bija aizliegusi Bosnijai un Hercegovinai raksturīgu dziesmu pārraidīšanu, apgalvojot, ka tām nav kultūras vai muzikālas vērtības. Vēstules noslēgumā iesniedzēji norādīja apgabala pārvaldes institūcijām, ka radio direktora amatā nepieciešams iecelt etnisku bosnieti, lai nodrošinātu atbilstošu etnisko pārstāvību apgabala publiskajos amatos. Drīz pēc tam vēstule tika publicēta 3 laikrakstos.

M.S. vērsās pret iesniedzējiem ar civilprasību, uzskatot, ka vēstulē iesniedzēji bija kaitējuši M.S. reputācijai un diskreditējuši viņu kā personu un profesionālu žurnālisti. Ar galīgo apelācijas tiesas lēmumu tika secināts, ka ne visa vēstulē iekļautā informācija ir bijusi patiesa, tādēļ iesniedzējiem

¹⁶ Voorhoof, D. “No journalism exception for massive exposure of personal taxation data” Pieejams šeit: <https://strasbourgobservers.com/2017/07/05/no-journalism-exception-for-massive-exposure-of-personal-taxation-data/#more-3801>

¹⁷ Angļu valodā jēdziens “*Bosniacs*” nozīmē personas etnisko izcelsmi, savukārt jēdziens “*Bosnians*” – personas valstisko piederību Bosnijai un Hercegovinai, neatkarīgi no etniskās izcelsmes un reliģiskās piederības.

tika piespriests 1280 *euro* naudas sods. Iesniedzēji vērsās konstitucionālajā tiesā, kas apstiprināja apelācijas instances secinājumus par to, ka iesniedzēji vēstulē bija iekļāvuši nepatiesus faktus, jo informācija, ko iesniedzēji uzzināja no radio darbiniekiem, atšķīrās no tās, kas tika iekļauta vēstulē, un iesniedzējiem bija pienākums to pārbaudīt. Tādēļ konstitucionālā tiesa uzskatīja, ka iejaukšanās iesniedzēju tiesībās uz izteiksmes brīvību ir bijusi samērīga ar sasniedzamo mērķi.

Iesniedzēji uzskatīja, ka pret viņiem celtā civilprasība un soda naudas piespriešana pārkāpj ECK 10.pantā garantētās tiesības uz izteiksmes brīvību.

2015.gada 13.oktobrī ECT palāta pasludināja spriedumu, kurā atzina sūdzību par pieņemamu tālākai izskatīšanai pēc būtības un balsojumā ar 4 balsīm *par* un 3 balsīm *pret* atzina, ka nav pieļauts ECK 10.panta pārkāpums. 2016.gada 14.martā ECT Lielās palātas 5 tiesnešu kolēģija apmierināja iesniedzēju lūgumu nodot lietu atkārtotai izskatīšanai ECT Lielajā palātā.

Pieņemamības stadija

Lietas izskatīšanas laikā ECT Lielajā palātā iesniedzēji izvirzīja arī sūdzības par ECK 6.panta, 9.panta, 13.panta un 14.panta iespējamiem pārkāpumiem, taču ECT atkārtoja, ka “lieta”, kas ir nodota izskatīšanai Lielajā palātā, ir tā sūdzības daļa, kas ir atzīta par pieņemamu izskatīšanai pēc būtības ECT palātas līmenī, tādēļ tā izskatīja sūdzību tikai par ECK 10.panta iespējamo pārkāpumu.

Izskatīšana pēc būtības

ECT iesākumā konstatēja, ka lietā nav strīda par to, ka iesniedzējiem noteiktais pienākums atlīdzināt M.S. morālo kaitējumu ir uzskatāms par izteiksmes brīvības ierobežojumu ECK 10.panta izpratnē. Lai gan iesniedzēji apgalvoja, ka “Likums par aizsardzību no apmelošanas”, uz kura pamata tika ierosināta nacionālā tiesvedība, nav bijis pietiekami skaidrs, ECT atzina, ka šis likums bija pietiekami skaidri formulēts, lai iesniedzēji saprātīgi varētu paredzēt savas rīcības sekas, un ka iesniedzēji nebija izvirzījuši nevienu juridisku argumentu, kas varētu apšaubīt normas kvalitāti, turklāt iesniedzēju iebildumi jebkurā gadījumā bija celti novēloti (tikai ECT Lielās palātas sēdes laikā). Tāpat puses bija vienprātis, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis ir citu personu tiesību un reputācijas aizsardzība.

Turpinājumā ECT pievērsās jautājumam par ierobežojuma samērīgumu, norādot, ka šajā lietā jāvērtē, vai nacionālās tiesas ir ievērojušas taisnīgu līdzsvaru starp iesniedzēju tiesībām uz izteiksmes brīvību un M.S. ECK 8.pantā garantētajām tiesībām uz privāto dzīvi (reputācijas aizsardzību). Šajā vērtējumā ECT visupirms atgādināja vispārīgos principus, proti, atsaucoties uz lietu *Bedat pret Šveici*¹⁸, tā norādīja, ka vārda brīvība aizsargā arī tādus izteikumus, kas aizvaino un šokē, un ka pieļaujамie vārda brīvības ierobežojumi jāinterpretē šauri, savukārt atsaucoties uz lietu *Axel Springer AG pret Vāciju*¹⁹ – ka tiesības uz reputācijas aizsardzību ir daļa no ECK 8.pantā garantētajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. ECT arī atgādināja, ka lietās *Von Hannover pret Vāciju (Nr.2)*²⁰ un *Axel Springer AG pret Vāciju* tā ir noformulējusi principus, kas piemērojami, līdzsvarojot ECK 10.pantā un ECK 8.pantā garantētās tiesības; šie principi ir tālāk precizēti lietās *Couderc un Hachette Filipacchi Associés pret Franciju*²¹ un *Perinçek pret Šveici*²²: (1) abos pantos garantētās tiesības principā bauda līdzvērtīgu aizsardzību, tādēļ lietas iznākumam nebūtu jāatšķiras atkarībā no tā, vai sūdzība ECT iesniegta par ECK 10.panta vai par ECK 8.panta iespējamu pārkāpumu; (2) valstu ziņā ir izvēlēties līdzekļus, kā nodrošināt atbilstību ECK 8.pantam arī attiecībās starp privātpersonām; (3) tāpat valstu ziņā ir izvērtēt, vai un ciktāl ir nepieciešams

¹⁸ *Bedat pret Šveici*, iesniegums Nr.56925/08, ECT Lielās palātas 2016.gada 29.marta spriedums; skatīt arī pārskata par ECT Lielās palātas nolēmumiem 2016.gadā 8.lpp:

http://www.mfa.gov.lv/images/ministrija/LPSCI/20170410_parskats_Lielas_palatas_nolemumi_2016gada.pdf.

¹⁹ *Axel Springer AG pret Vāciju*, iesniegums Nr.39954/08, ECT Lielās palātas 2012.gada 7.februāra spriedums.

²⁰ *Von Hannover pret Vāciju (Nr.2)*, iesniegumi Nr.40660/08 un 60641/08, ECT Lielās palātas 2012.gada 7.februāra spriedums.

²¹ *Couderc un Hachette Filipacchi Associés pret Franciju*, iesniegums Nr.40454/07, ECT Lielās palātas 2015.gada 10.novembra spriedums.

²² *Perinçek pret Šveici*, iesniegums Nr.27510/08, ECT Lielās palātas 2015.gada 15.oktobra spriedums.

ierobežot personas tiesības uz izteiksmes brīvību; (4) taču šī valstu rīcības brīvība ir cieši saistīta ar ECT īstenoto uzraudzību, kas aptver gan normatīvo regulējumu, gan arī tā piemērošanu, tajā skaitā lēmumus, ko pieņēmušas neatkarīgas tiesas; šīs uzraudzības funkcijas īstenošanā ECT neaizstāj nacionālās tiesas, tā vietā ECT pārbauda, vai, skatot lietu kopumā, to pieņemtie nolēmumi atbilst ECK; (5) ja nacionālās tiesas ir līdzsvarējušas dažādās tiesības atbilstoši ECT judikatūrā iedibinātajiem principiem, ir nepieciešamo ļoti būtiski argumenti, lai ECT nonāktu pie atšķirīgiem secinājumiem.

ECT ieskatā bija svarīgi izlemēt, kura no tās judikatūras pieejām vārda brīvības aizsardzībai būtu piemērojama šajā lietā: judikatūra par trauksmes cēlājiem²³, judikatūra par tiem, kas informē par valsts amatpersonu nepamatotu vai prettiesiski rīcību, vai arī judikatūra par publisko personu kritikas robežām un NVO un preses lomu. ECT ieskatā judikatūra par trauksmes cēlājiem nav piemērojama, jo iesniedzēji nebija nekādās pakļautības attiecībās ar sabiedrisko radio, tādēļ viņus ar radio nesaistīja lojalitātes pienākums (pretēji, piemēram, iesniedzējiem lietā *Guja pret Moldovu*²⁴). Attiecībā uz judikatūru par ziņotājiem par valsts amatpersonu rīcību ECT pievērsa uzmanību tam, ka Bosnijas un Hercegovinas konstitucionālā tiesa strīdu bija skatījusi privātas sarakstes kontekstā, un secināja, ka izskatāmajai lietai ir zināmas līdzības ar, piemēram, lietu *Zakharov pret Krieviju*²⁵, kurā ECT bija atzinusi, ka likuma varas principa neatņemama sastāvdaļa ir iespēja pilsoņiem informēt atbildīgās iestādes par tādu valsts amatpersonu rīcību, kas viņiem šķiet nepamatota vai prettiesiska. ECT atgādināja, ka šādos gadījumos tā ir bijusi gatava piemērot subjektīvākas un maigākas prasības, vērtējot, vai persona ir pienācīgi pārbaudījusi savu apgalvojumu patiesumu. Taču ECT norādīja, ka ir saskatāmas arī būtiskas atšķirības starp izskatāmo lietu un *Zakharova* grupas lietām, piemēram, ka izskatāmajā lietā strīdīgos izteikumus bija paudušas nevis privātpersonas, bet gan NVO, un šie izteikumi nebija balstīti uz viņu pašu pieredzi. Šajā sakarā ECT uzsvēra, ka NVO, informējot par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem, tāpat kā prese izpilda "sargsuņa" lomu, un tādēļ bauda līdzvērtīgu aizsardzību. Tajā pašā laikā ECT atgādināja, ka, salīdzinājumā ar privātpersonu, NVO ietekme ir lielāka, un NVO rīcībā bieži vien ir plašāks instrumentu klāsts, lai pārbaudītu kritisko apgalvojumu atbilstību patiesībai. ECT atgādināja, ka nesenajā lietā *Magyar Helsinki Bizottság pret Ungāriju*²⁶ tā apliecināja, ka princips par ECT 10.panta sniegtās aizsardzības žurnālistiem ciešo saikni ar žurnālistu pienākumu rīkoties labā ticībā, lai atbilstoši žurnālistu ētikas prasībām sniegtu patiesu informāciju, ir attiecināms arī uz NVO, kuras ir uzņēmušās "sargsuņa" funkcijas. Tādēļ ECT uzskatīja par nepieciešamu izskatāmajā lietā izmantot niansētāku pieeju, un ņemt vērā gan savā judikatūrā noformulētos principus, vērtējot reputācijas aizsardzību privātā sarakstē, gan arī *Von Hannover (Nr.2)* lietā uzskaitītos kritērijus, ko tā izmanto vērtējumā par goda un cieņas aizskārumu presē, proti, publikācijā minētās personas atpazīstamību sabiedrībā, publikācijas tēmu, saturu un formu, tās sekas, kā arī to, kādā veidā tika iegūta publikācijā izmantotā informācija un tās patiesību, un cik smaga bija sankcija.

Piemērojot šos vispārīgos apsvērumus izskatāmai lietai, ECT konstatēja, ka vēstulēs iekļautie strīdīgie apgalvojumi sākotnēji nebija paredzēti plašākai publikai. Vienlaikus ECT ieskatā vēstulē paustā kritika par etniskā līdzsvara nenodrošināšanu, tajā skaitā izvēloties kandidātus dažādiem amatiem, bija sabiedrībai un jo īpaši iesniedzēju pārstāvētajiem etniskajiem bosniešiem svarīgs jautājums. Attiecībā uz veidu, kādā iesniedzēji ziņoja par M.S. pārkāpumiem, ECT konstatēja, ka nacionālās tiesas šos apgalvojumus uzskatīja par faktiem, nevis viedokli, kas izteikti par publiska amata kandidāti. Savukārt pašai M.S., piesakoties radio vadītāja amatam, vajadzēja apzināties, ka pieļaujams kritikas par viņu robežas būs plašākas, īpaši attiecībā uz viņas profesionālo darbību. ECT norādīja, ka iesniedzēji savā vēstulē bija iekļāvuši ļoti nopietnus apgalvojumus, kas varēja

²³ Argumentu, ka iesniedzēji varētu tikt uzskatīti par trauksmes cēlājiem, bija izvirzījis cilvēktiesību pētniecības centrs CREDOF un asociācija *Blueprint for Free Speech*, kas lietā piedalījās kā trešā puse.

²⁴ *Guja pret Moldovu*, iesniegums Nr.14277/04, ECT Lielās palātas 2008.gada 12.februāra spriedums.

²⁵ *Zakharov pret Krieviju*, iesniegums Nr.14881/03, ECT palātas 2006.gada 5.oktobra spriedums.

²⁶ *Magyar Helsinki Bizottság pret Ungāriju*, iesniegums Nr.18030/11, ECT 2016.gada 8.novembra spriedums, 159.rindkopa; skatīt arī pārskata par ECT Lielās palātas nolēmumiem 2016.gadā 32.lpp:

http://www.mfa.gov.lv/images/ministrija/LPSCI/20170410_parskats_Lielas_palatas_nolemumi_2016gada.pdf

ietekmēt M.S. karjeru, īpaši specifiskajā Bosnijas un Hercegovinas politiskajā kontekstā, jo daļa no aprakstītās M.S. rīcības varētu būt krimināli sodāms nodarījums. Pievērošoties vēstulēs iekļauto apgalvojumu patiesumam, kas ECT ieskatā šajā lietā ir izšķirošs aspekts, ECT uzsvēra, ka ir nepieciešami īpaši būtiski apsvērumi, lai NVO, kas, tāpat kā prese, uzņemas “sargsuņa” funkciju, tiktu atbrīvoti no pienākuma pārbaudīt informāciju, kas aizskar personu godu un cieņu. Šajā sakarā ECT atsaucās uz Pasaules Nevalstisko organizāciju asociācijas (*World Association of Non-Governmental Organisations*) 2004.gadā pieņemto “NVO ētikas un uzvedības kodeksu” (*Code of Ethics and Conduct for NGOs*), kurā arī uzsvērts NVO pienākums sniegt patiesu informāciju. ECT konstatēja, ka izskatāmajā lietā iesniedzēju izteikumi pamatojās uz citu personu sniegtām ziņām par M.S. un pat tikai minējumiem, un uzskatīja, ka iesniedzējiem kā apgabala sabiedriskajā dzīvē cienījamām NVO iespēju robežās vajadzēja pārbaudīt šīs ziņas, pat ja tās tika iekļautas privāta rakstura vēstulē. Visbeidzot, arī iesniedzējiem piemēroto sankciju ECT uzskatīja par samērīgu. Visu šo apsvērumu gaismā ECT secināja, ka nacionālās tiesas bija pienācīgi līdzsvarājušas dažādās tiesības un ka nav nekādu īpašu apsvērumu, kas ECT liktu nonākt pie atšķirīgiem secinājumiem, tādēļ tā balsojumā ar 11 balsīm *par* un 6 balsīm *pret* atzina, ka ECK 10.pants nav pārkāpts. Spriedumam ir pievienoti 6 tiesnešu nepiekrītošie viedokļi.

Komentārs

Spriedums lietā *Medžlis Islamske zajednice Brčko un citi pret Bosniju un Hercegovinu* visticamāk izpelnīsies asu kritiku no NVO un cilvēktiesību aizstāvju puses, jo šajā spriedumā ECT “atbildīgu žurnālistiku” kā priekšnoteikumu ECK 10.panta sniegtai aizsardzībai attiecina arī uz NVO izteikumiem, turklāt uz tādiem izteikumiem, kurus NVO paudis pēc būtības privātā sarakstē, nevis masu medijos. Citiem vārdiem sakot, no šī sprieduma izriet, ka NVO ir pienākums pārbaudīt iegūtās informācijas patiesumu, pat ja šo informāciju pati NVO plāno izmantot tikai nepublickajā komunikācijā. Šis pienākums gan nav absolūts, proti, NVO informācijas patiesums jāpārbauda “iespēju robežās” (*reasonably*). Vienlaikus jāņem vērā, ka kopš 2012.gadā notikušās Braitonas konferences par ECT nākotni, kurā vairākkārt tika uzsvērtā nacionālo tiesu primārā loma cilvēktiesību aizsardzībā un dažādu tiesību līdzsvarošanā un kurā ECT tika aicināta konsekventi ievērot subsidiaritātes principu, ECT savos nolēmumos arvien biežāk norāda, ka nepieciešami būtiski apsvērumi, lai tās secinājumi atšķirtos no nacionālo tiesu secinājumiem. Lietā *Medžlis Islamske zajednice Brčko un citi pret Bosniju un Hercegovinu* politiski sensitīvo strīdu jau bija izskatījušas gan vispārējās jurisdikcijas tiesas, gan arī konstitucionālā tiesa, tādēļ iespējams, ka ECT secinājumi atspoguļo arī ECT vēlmi izvairīties no pārmetumiem par subsidiaritātes principa neievērošanu.

--teksta beigas--